

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 8, Issue 2, June 2020, p. 112-142

Received	Reviewed	Published	Doi Number
14.02.2020	08.04.2020	20.06.2020	10.29228/ijlet.41764

The Frequency of Use and Distribution of Reduplications, Idioms and Proverbs in Turkish Graded Readers For Foreigners by Levels

Gökçen GÖÇEN¹ & Gülümser KARABULUT² & Nuran YILDIZ MEMİŞ³ & Mustafa DARAMA⁴

ABSTRACT

The teaching of reduplication, idioms and proverbs, which are the elements of vocabulary in teaching Turkish to foreigners, has an important place both in developing vocabulary and providing cultural transfer. In this study, it is aimed to identify the reduplications, idioms and proverbs in Turkish graded readers for foreigners and to analyze their frequency and distribution by level. For this purpose, the reduplications, idioms and proverbs in 8 Turkish graded readers for foreigners at A1, A2, B1, B2, and C1 levels published by Erdem Publications have been analyzed for this study, which employs document analysis. At the end of the study, the first level that each reduplication and idiom have been mentioned for the first time, and their frequency of use have been identified. No proverbs have been found in the graded readers analyzed within the scope of this study.

Key Words: Teaching Turkish as a foreign language, Turkish graded readers for foreigners, teaching vocabulary, word frequency.

Yabancılar için Türkçe Okuma Kitaplarında Yer Alan İkileme, Deyim ve Atasözlerinin Kullanım Sıklığı ve Seviyelere Göre Dağılımı

ÖZET

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde sözcükler ve hedef söz varlığı unsurlarından olan ikileme, deyim ve atasözleri hem söz varlığını geliştirmede hem de kültür aktarımını sağlamada önemli bir yere sahiptir. Bu önemle yapılan çalışmada yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında geçen ikilemeleri, deyimleri ve atasözlerini tespit etmek; bunların kullanım sıklığını ve seviyelere dağılımını incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla doküman analiziyle gerçekleştirilen çalışmada Erdem Yayınları tarafından yayınlanan ve A1, A2, B1, B2, C1 seviyelerinde olmak üzere 8 kitaptan oluşan yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki ikilemeler, deyimler ve atasözleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda incelenen okuma kitaplarında var olan ikilemelerin ve deyimlerin ilk defa hangi dil seviyesinde yer aldığı tespit edilmiş ve bunların kullanım sıklıkları belirlenmiştir. İncelenen yabancılar için okuma kitaplarında atasözü kullanımına ise rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, yabancılar için Türkçe okuma kitapları, sözcük öğretimi, sözcük sıklığı.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ADB, ggocen@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7552-8406

² Yüksek lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yabancılar Türkçe Öğretimi Programı, glmsrkrblt@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0908-2797

³ Yüksek lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yabancılar Türkçe Öğretimi Programı, nrnyldz.0@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5427-3261

⁴ Yüksek lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yabancılar Türkçe Öğretimi Programı, mustafadarama1299@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4399-2081

1. Giriş

Yabancılara Türkçe öğretiminin önemli bir basamağını oluşturan konuların başında sözcük öğretimi gelmektedir. Sözcük ve sözcük gruplarının öğretimi söz varlığının geliştirilmesinde, dil bilgisi kurallarının aktarılmasında ve dil becerilerinin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir (Göçen ve Okur, 2018: 2182). Sözcük dağarcığı “bir öğrenciye dilin işleyiş kurallarını bilmeseyse bile okunanı ve dinlenileni anlayabilme veya kendini bunlar aracılığıyla anlatabilme olanağı” sunmaktadır (Karatay, 2020: 254). Araştırmacılara göre anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde karşılaşılan zorlukların temel nedeni, öğrenenlerin sözcük dağarcığının yetersiz olmasıdır (Memiş, 2018: 20). Buna göre Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sözlü ve yazılı iletişim sürecinde dil becerilerini etkin kullanması zengin bir sözcük dağarcığına bağlıdır. Öğrenenlere dil becerilerinin kazandırılması ve öğrenenlerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini işlevsel olarak kullanabilmeleri sürecinde sözcük dağarcığının geniş olması olmazsa olmaz bir unsurdur (Göçer, 2010; Özbay, Büyükkiz ve Uyar, 2011). Bu, öğrenenlerin anlama ve anlatma becerilerini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir (Kara ve Ünal, 2019; Karatay, 2007). Söz varlığına ait birçok öğenin biliniyor olması, öğrenenlerin dili etkili bir şekilde kullanmalarında etkili olacaktır.

Söz varlığı, “anlamaya ve anlatmaya dönük olarak bir dilde üretilen sözlere ilişkin her şeyi” kapsamaktadır (Kurudayıoğlu ve Dölek, 2019: 23). Aksan’a (2006: 7) göre söz varlığı, sadece sözcükleri değil; deyimlerin, atasözlerinin, kalıp sözlerin, ikilemelerin ve terimlerin oluşturduğu bir bütünü ifade etmektedir ve “Bu birimler, sözcükler ile kalıplaşmış dil birimleri (atasözleri, deyimler, ikilemeler, birleşikler ve kalıp sözler) olarak iki ana gruba ayrılmaktadır.” (Gökdayı, 2019: 19). Söz varlığını oluşturan bu unsurlardan ikilemeler; anlatımı güçlendirmek için “aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin yanyana kullanılması” ile oluşturulan öğelerdir (Korkmaz, 1992: 82). İkilemeler sözdizimsel öğeler olduğu gibi aynı zamanda yeni sözcük türetimine de katkı sağlamaktadır (Çürük, 2018: 503). Türkçenin ikilemeler bakımından dünya üzerindeki dillere göre oldukça zengin olduğunu söyleyen Aksan’a (2006: 60) göre Türkçenin önemli özelliğinden biri de ikilemelerin sıklıkla kullanılmasıdır. Deyimler ve atasözleri, “Sadece belirli biçimsel öğelerden oluşmuş söz kalıpları ya da cümleler değil, aynı zamanda görünenin altında farklı anlamlar yatan sadece aynı dili konuşanların değil, aynı zamanda aynı kültürü paylaşanların yükledikleri ortak anlamsal kodlarla yaşayan, yaşatılan ve aktarılan sözlü kültür ürünleridir.” (Kalfa, 2020: 118). Deyimler “genellikle öz anlamından çok farklı anlam içeren kalıplaşmış söz”lerdir (Vardar, 2002: 71) ve aynı zamanda bir milletin ifade gücünü, kültürünü yansıtan; bir dilden başka bir dile çevrilmesi zor olan unsurlardır (Hatiboğlu, 1964; Kalfa, 2013). Atasözleri de bir milletin tecrübelerini, kültürünü, anlatım gücünü ve esetik anlayışını yansıtan öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksan, 2006; Bulut 2013). Buna göre söz varlığı; aynı zamanda bir milletin kavram dünyasını, dünyaya bakış açısını, tecrübelerini, duygu ve düşüncelerini de yansıtmaktadır (Aksan, 1998). Bu özellikleriyle söz varlığı unsurları Gökdayı’ya (2016: 383) göre yabancı dil öğrenen kişilerin öğrendikleri dilde iletişim kurabilmek için öğrenip içselleştirmeleri gereken birimleri barındırmaktadır.

İkileme, deyim, atasözü gibi kalıplaşmış ifadeler, sözcük öğretiminde yer alması gereken ve Güzel ve Barın’a (2013: 138) göre bir dili biliyorum demenin sırrı olan ifadelerdir. Söz varlığını oluşturan öğelerin, kültürün dildeki yansıması olduğu düşünüldüğünde Türkçe öğrenenler, Türkçedeki ikilemeleri, deyimleri ve atasözlerini doğru ve yerinde kullandıkları ölçüde dile hâkim olabilecek ve toplum içinde daha rahat bir iletişim kurabileceklerdir (Akpınar ve Açık, 2010). Buna göre ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin öğretimi hem öğrenenlerin söz varlığını zenginleştirme hem

de kültür aktarımı konusunda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde işlevsel bir rol oynamaktadır. İkilemeler ve deyimler gibi Tüm'e (2010: 676) göre atasözleri de dilin ve kültürün öğrenilmesinde anahtar bir unsurdur. Bu öğeler aracılığıyla "Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kimse Türklerin düğün, doğum, ölüm, yemek, tören, iş hayatı, günlük yaşamlarına dair hayatın her alanına ait kavramları, kullanım alanlarına göre" öğrenebilmektedir (Çelik, 2019: 151). Dil öğretiminde önemli bir rol oynayan ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin hangi seviyelerde verilmesi gerektiğini belirleyebilmek için ise sıklık çalışmalarından faydalanmak gerekmektedir.

"Sıklık, derlemde bir dilsel ögenin kaç defa geçtiğini gösteren yüzdelik değerdir." (Aksan, Mersinli ve Yaldır, 2011). Sözcük sıklığı, bir dildeki sözcüklerin birbirine oranla daha sık ya da daha seyrek kullanımı olarak ifade edilebilir (Aksan, 1998; Karadüz, 2004; Ölker, 2011). Sıklık çalışmaları; sözcüklerin yanında sesbirimler, sözdizimsel yapılar gibi tüm dil birimleri üzerine yapılmaktadır (Vardar, 2002: 175). Bu tür incelemelerde yazılı veya sözlü dildeki sözcüklerin sayımı yapılarak bir sözcüğün kaç defa kullanıldığı ve sözcüklerin birbirine oranla kullanım sıklığının ne olduğu sayısal olarak ortaya çıkarılmaktadır (Göçen, 2016). Ancak konuşma dili ile yazı dili farklılık gösterdiğinden, bir dildeki kullanım sıklığı yüksek olan sözcükleri belirleme sürecinde, her iki alandan da veri derleyerek araştırmalar yapmak daha doğru sonuçlar verecektir (Barın, 2003).

Sözcüklerin kullanım sıklığına yönelik yapılacak araştırmalarda Baş'a (2011: 29) göre göz önünde bulundurulması gereken hususlar vardır. Bunlardan biri "sözcük" kavramına yaklaşım biçimidir. Çünkü sözcüğün sınırlarını belirlemek çalışmanın yönünü tayin etmede oldukça önemlidir. Ancak dili oluşturan unsurlardan hangilerinin sözcük olarak kabul edileceği, sözcüğün sınırlarının ne olduğu bir tartışma konusudur. Martinet (1998: 134) sözcük kavramının genel dil biliminde kesin bir tanımının mümkün olmadığını, bir dil çerçevesinde denense bile yaygın kullanıma uygun çözümlerinin yapılamayacağını belirtmektedir. Örneğin yabancı diller için yapılan sözcük tanımları, Türkçe sözcükleri karşılamayabilir (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2005: 303). Bu nedenle sınırları kesin belirli bir kavram olarak görülmeyen "sözcük" yerine, duruma göre "anlambirim, dizim, birleşkebirim" kavramları da kullanılmaktadır (Günay, 2007: 26). Bunun yanında "sözcük birimi", "sözlük birimi" kavramları da karşımıza çıkmaktadır.

"Ses, anlam, dizim ve biçim" yönü olan sözcük kavramıyla ilgili ortaya çıkan görüş farklılıkları sonucunda "sözcük" kavramına yönelik farklı tanımlar yapılmıştır (Karatay, 2007: 142). Sözcük, ifade edilmek istenen duygu ve düşüncelerin göstergesi olan; birden çok ses birimiyle oluşan; yazıda iki boşluk arasında yer alan ve anlam taşıyan en küçük birimdir (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008; Vardar, 2002; Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz, 2008). Sözcük üzerine yapılan farklı tanımlamalara bakıldığında sözcüğün tanımında belirleyici öge olarak "şekli" ya da "anlamı" esas alan yaklaşımlar olduğu gibi "şekil ve anlamı" bir arada esas alan yaklaşımların da olduğu görülmektedir. Sözcük kavramı üzerine getirilen bu görüşler, sıklık çalışmalarında farklı sorunları da beraberinde getirdiğinden sözcük sınırlarını belirlemede "taban" kavramı gündeme gelmiştir. Buna göre sözcük, "Anlamı veya görevi bulunan, çekim ekleri ile işlenmeye hazır taban."dır ve taban "Kök ya da gövde olabileceği gibi birleşik yapılar şeklinde de karşımıza çıkabilir." (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2005: 305). Biçim ve anlamı da içeren bu kavram, sözcük sınırlarını belirleyen en kapsayıcı kavram olarak görülmekte ve sıklık çalışmaları için kolaylaştırıcı bir öneri olarak belirtilmektedir (Baş, 2011).

Sözcük kavramı dışında söz varlığı unsurlarından olan ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin sıklık çalışmalarında nasıl ele alınması gerektiğiyle ilgili de farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bazı sıklık çalışmalarında bu öğelerin ayrı ayrı sözcükler hâlinde incelendiğine değinen Baş'a (2011: 51)

göre “sözcük” kavramıyla deyimleri, atasözlerini ve ikilemeleri birebir karşılamak güçtür. Bu unsurlar da sözcükler vasıtasıyla oluşmaktadır ancak ikilemeler, deyimler ve atasözleri daha çok bağdaştırıcı unsurlar olarak görülmeli, kalıp olarak ele alınmalıdır. Örneğin *buz kesmek* deyimini “çok üşümek” anlamında kullanılır. “Buz, kes-” şeklinde alındığında ise bu anlamı karşılamamaktadır. Karaağaç’a (2010: 15-28) göre deyimler ve atasözleri, söz dizimi kaynaklı birimlerden olup toplumda genel bir kabul görerek yaygınlaşıp genelleşmiş, bir araya geliş nedenlerini yitirdikleri için sözdizimindeki nedenli yapı ortadan kalkmış, bir bütün olarak yani tek bir söz gibi algılanan sözlük birimi hâline gelmişlerdir. Buna göre ikilemelerin, atasözlerinin ve deyimlerin tek bir sözcük gibi ele alınması yaklaşımının, sıklık çalışmaları için üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğu söylenebilir.

Sıklık çalışmaları, ana dili öğretiminde olduğu gibi yabancı dil öğretiminde de en çok faydalanılan çalışmalardandır. Öğretilmesi gereken sözcüklerin belirlenmesinde, ders kitaplarının, yardımcı materyallerin ve sözlüklerin hazırlanmasında sıklık çalışmalarının verileri kullanılmaktadır (Aksan, 1998; Karadüz, 2004; Ölker, 2011). Sözcüklerin sıklık durumlarının belirlenmesi, yazılı ya da sözlü eserlerin içeriğinin analiz edilmesinde; bu sayede toplumun bilgi ve kültür düzeyiyle birlikte sahip olduğu söz varlığının, kültür ve bilgi kaynaklarının tanınmasında önemlidir (Karadüz, 2004: 1605). Ayrıca yabancı dilde sözcük öğretiminde dilde en sık kullanıldığı tespit edilen sözcüklerden başlanması gerektiği belirtilmektedir (Vandewalle’den akt. Açık, 2013: 7). Öğrenenlerin ihtiyaç duydukları sözcüklerin seçiminde ve öğretim seviyelerine dağılımında sıklık çalışmaları temel kaynaktır (Aksu ve Adalı, 2018). Buna göre Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yazılı ve sözlü dilde sıklıkla kullanılan sözcükleri içeren bir sıklık listesine ihtiyaç vardır. Ana dili için yapılan sıklık çalışmaları, yabancı dil öğretimi için yol gösterici olsa da oldukça kapsamlı çalışmalar olduğu için bu listelerdeki sözcüklerin, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen biri için hangi seviyede yer alması gerektiğini belirlemek zordur (Göçen, 2016). Bu yüzden dil öğretiminin başarılı sonuçlar vermesi için yabancı dil öğretimine dönük incelemelerin de yapılması gerekmektedir. Böylelikle daha doğru sonuçlar elde edilebilir ve sözcük öğretiminin planlı ve aşamalı olarak gerçekleşmesi sağlanabilir (Vardar, 2002: 175).

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesiyle ilgili sıklıkla kullanılan sözcüklerin tespiti amacıyla çeşitli çalışmaların yapıldığı ve çalışma sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. Geçmiş yıllardan bu yana yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Arslan, 2014; Arslan, 2016; Aşık, 2007; Aydın ve Açık, 2017; Bayram, 2017; Bozkurt, 2015; Çelik, 2014; Çiçek, 2015; Erdoğan 2019; Göçen, 2016; Gün ve İkizcınar, 2019; Güvendik, 2019; Mustafaoglu, 2018; Özdemirel, 2017; Serin, 2017; Zorpuzan, 2018. Bu çalışmalarda, sıklıkla yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki sözcük kullanımlarının incelendiği görülmektedir. Yabancılar Türkçe öğretimi bağlamında yapılan sıklık çalışmalarını değerlendiren Göçen’e (2016) göre “Ne kadar ve ne zaman öğreteceğiz?” sorusu, ders kitaplarının yanında daha geniş bir örnekleme ve ikileme, deyim, atasözü gibi farklı söz varlığı öğelerinin de incelenmesiyle cevaplanmalıdır. Buna göre sıklık listelerinin doğru bir şekilde oluşturulabilmesi için inceleme alanının genişlemesi gerekmektedir. Bunun için de yabancılar için Türkçe ders kitaplarının dışında, öğrenenlerin yazılı ve sözlü anlatımlarının, sözlü dilin ve yazılı Türkçeye dair önemli bir kaynak olan yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının da incelenmesine ihtiyaç vardır. Okuma kitaplarındaki sözcük kullanımlarıyla birlikte kalıplaşmış ifadelerin de incelenmesi önemlidir.

Okuma kitapları, ders kitaplarının yanında yabancı dillerin öğretiminde yaygın olarak kullanılan materyallerdendir. Bu kitapların, kurgusal metinleri içermesinden dolayı dil öğrenimini öğrenci açısından çekici hâle getirdiği, öğrencinin sözcük dağarcığını zenginleştirmede ve hedeflenen dil bilgisi yapılarını kazandırmada önemli katkısının olduğu düşünülmektedir (Gün ve Şimşek, 2017;

Şimşek, 2011). Öğrenenler, ders kitaplarıyla birlikte okuma kitaplarından da yeni sözcükler öğrenmekte, öğrendikleri sözcükleri tekrar etmektedirler. Okuma kitaplarının incelenmesi; sıklık listelerinin oluşturulmasına katkı sağlayacağı gibi bu kitapların bir ölçüte göre yazılmasında da önemli rol oynayacaktır. Ayrıca, okuma kitaplarının incelenmesiyle Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sözcük dağarcıklarına hangi ölçüde katkı yapıldığı da tespit edilmiş olacaktır. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan okuma kitaplarında söz varlığı kullanımına yönelik yapılan bir sıklık çalışmasına rastlanmamış olduğundan okuma kitaplarının söz varlığı unsurları açısından incelenmesi gereği fark edilmiştir.

Bunlar dışında, metinlerde yer alan ikileme, deyim, atasözü gibi unsurların betimlenmesinin yanında, bunların dil seviyelerine dağılımının da ortaya çıkarılması önemli bir ihtiyaçtır çünkü Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde “Hangi ikilemeleri, deyimleri ve atasözlerini, hangi seviyelerde vermeliyiz?” sorusu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Barın’ın (2003: 311) belirttiği gibi temel söz varlığı belirlenirken sıkça kullanılan deyimler, atasözleri ve iletişimde önemli yer tutan kalıplaşmış sözler de ele alınmalıdır. Araştırmacılar, yabancılar için Türkçe ders kitapları üzerinde yaptıkları sıklık çalışmalarının sonucunda, dil seviyelerine göre sözcük listeleri önermektedir. Ancak bu listeler incelendiğinde, listelerde birbirini tekrar eden sözcük ya da sözcük gruplarının olduğu görülmektedir. Bu da en sık kullanılan sözcüklerin dışında, bir sözcüğün ilk olarak hangi dil seviyesinde öğretilebileceğinin belirlenmesini güçleştirmektedir. Bu anlamda, bir sözcüğün *ilk* olarak hangi dil seviyesi metinlerinde kullanıldığının tespit edilebilmesi, sözcüğün hangi dil seviyesinde öğretiminin hedeflendiği konusunda araştırmacılara fikir verecektir. Böylece çok sayıda örneklem üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, sözcüklerin dil seviyelerine göre ayırımı yapmak mümkün olabilecektir. Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer alan sözcüklerin ve söz varlığı unsurlarının *ilk* ve *yeni* olarak kullanıldığı dil seviyelerine göre tespit edildiği bir çalışma olsa da (Göçen, 2016), yabancılar için Türkçe okuma kitapları üzerinde böyle bir çalışma yapılmamıştır.

Bu çerçevede, yabancılar için hazırlanmış Türkçe okuma kitaplarına dair yapılan sıklık çalışmalarının eksikliğinden ve kitaplarda kullanılan söz varlığı unsurlarının tespitine ve seviyelere ayırımına duyulan ihtiyaçtan hareketle bu çalışmanın problem cümlesini şu soru oluşturmaktadır: “Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında hangi ikileme, deyim ve atasözleri kullanılmıştır ve bunların kullanım sıklığı ile seviyelere göre dağılımı nasıldır?”. Buna göre çalışmada, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için hazırlanmış okuma kitaplarında hangi ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin yer aldığı belirlenmesi, bunların kullanım sıklığının ve seviyelere göre dağılımının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) yer alan toplam ve farklı ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin sayısı nedir?
2. Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) yer alan ikilemeler, deyimler ve atasözleri hangileridir?
3. Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) her seviyede *farklı* ve *yeni* olarak yer alan ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin sayısı nedir?
4. Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) her seviyede *farklı* ve *yeni* olarak yer alan ikilemeler, deyimler ve atasözleri hangileridir?

Bu çalışma A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyeleri yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki söz varlığını tespit etmesi, bu söz varlığının dil seviyelerine ayırımını yapması bakımından önemlidir. Alanyazında

daha önce böyle bir çalışma yapılmamıştır. Böylece Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için hedef söz varlığının farkına varılacak; yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının öğrenenlerin sözcük öğrenimlerine yaptığı destek de değerlendirilebilecektir. Ayrıca, çalışma sonucunda elde edilen verilerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında çalışan akademisyen ve eğitimcilere, sözcüklerin öğretimi ve ders materyallerinin hazırlanması konularında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, “yazılı, görsel malzemenin toplanıp incelenmesi olarak” (Sönmez ve Alacapınar, 2016) tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle, doküman analizi, hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2.2. İncelenen Dokümanlar

Bu çalışmada Erdem Yayınları tarafından A1, A2, B1, B2, C1 düzeylerinde yayımlanan okuma kitapları incelenmiştir. Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki söz varlığı öğelerinden deyimlerin, ikilemelerin ve atasözlerinin ortaya konması amacıyla yapılan bu çalışmada incelenen okuma kitapları şöyle gösterilebilir:

Tablo 1. Çalışmanın Örneklemini Oluşturan Yabancılar için Türkçe Okuma Kitapları

Okuma Kitapları	Dil Seviyesi	f
Hacivat ve Karagöz Sultan Ahmet'e Gidiyor	A1	1
Bostan ile Gülistan	A2	1
Don Kişot	B1	1
Leyla ile Mecnun	B1	1
Çocuk Kalbi	B2	1
Demir Yolu Çocukları	B2	1
Deniz Altında 20.000 Fersah	C1	1
Küçük Kadınlar	C1	1
Toplam		8

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışmada, A1 ve A2 seviyelerinden birer kitap, diğer seviyelerin her birinden ikişer kitap olmak üzere toplam 8 okuma kitabı incelenmiştir.

2.3. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde öncelikle Erdem Yayınları tarafından yayınlanan yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyelerindeki kitaplarına ulaşılmış ve bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sonrasında kitaplardaki inceleme alanı belirlenmiştir. Buna göre okuma kitaplarında okuma metni ve sözcük anlamlarının verildiği dipnotlar incelemeye dâhil edilirken okuma kitaplarının en sonunda bulunan sözlük bölümü incelemeye dâhil edilmemiştir. Elde edilen verilerin kaydedilmesi ve analizi için verilere yönelik dosyalar oluşturulmuştur. Her bir dosya A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyelerine ayrılmıştır. Sonrasında ise her bir seviyeye yönelik yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki söz varlığını ortaya çıkarmaya yönelik olarak ikilemeler, deyimler, atasözleri adıyla alt dosyalar oluşturulmuştur. Böylece verilerin toplanması sürecinde örneğin Erdem Yayınları A1 seviyesi okuma kitabı incelenirken elde edilen veriler ikilemeler, deyimler, atasözleri olmak üzere

gruplandırılmıştır. Aynı işlem, incelen A1-C1 seviyesi arasındaki yabancılara Türkçe okuma kitaplarının tümü için yapılmıştır. Verilerin toplanması, analizi ve sunumu işlemlerini kapsayan araştırma süreci boyunca bilimsel araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Okuma kitaplarına yönelik verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz esas alınmıştır. Çalışma kapsamında yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında yer alan ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin kullanım sıklığı ve seviyelere dağılımı ortaya konmuştur. Okuma kitaplarından elde edilen verilerin analizi için toplam ve farklı sözcük sayılarını belirlemeye ve verilerin kullanım sıklığını ortaya koymaya yarayan CİBAKAYA programı kullanılmıştır. Program kullanılmadan önce CİBAKAYA programına ve araştırma kapsamına göre gerekli olan sözcük verilerinin analiz sürecinde şu işlemler gerçekleştirilmiştir:

1. İkilemeler, deyimler ve atasözleri metin içindeki anlamı verebilmek amacıyla ayrı sözcükler hâlinde değil; kalıp olarak ele alınmıştır (Baş, 2011; Göçen, 2016).
2. Deyimlerin ve atasözlerinin belirlenmesinde Genel Ağ üzerinden ulaşılabilen TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü esas alınmıştır. Listeler oluşturulduktan sonra Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten uzmanların görüşleri de alınarak listenin son hâli verilmiştir.
3. Verilerin analizine yönelik inceleme yaklaşımı belirlendikten sonra ilk olarak, bilgisayar ortamına aktarılan metindeki aktarım sürecinde meydana gelen yazım hataları düzeltilmiş, metindeki görseller silinmiştir.
4. Deyimlerdeki fiil çekim ekleri silinmiş, mastar hâlleriyle yazılmıştır. Bunun yanında iyelik eki bulunduran deyimler de 3. tekil şahıs çekimi dikkate alınarak tek biçim hâline getirilmiştir. Çekim eklerinin silinmesi hususunda sözcük kavramında ele alınan "taban" yaklaşımı benimsenmiştir (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2005).
5. CİBAKAYA programı, iki boşluk arasında kalan her bir veriyi ayrı bir sözcük olarak kabul ettiğinden ikilemeler, deyimler ve atasözleri arasına "+" işareti konarak sıklık programı için tek bir sözcük durumuna getirilmiştir.

Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki söz varlığı öğelerinin ortaya konmasına yönelik yapılan bu işlemlerin ardından, CİBAKAYA programı aracılığıyla sıklık listesi elde edilmiştir. Elde edilen listelerde ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin frekans değerleri bir tablo şeklinde sunulmuştur. Okuma kitaplarındaki ikileme, deyim ve atasözlerini incelemek ve veriler arasında karşılaştırma yapmak için sıklık listeleri, Microsoft Office Excel 2013 programına kaydedilip söz varlığı öğelerinin her bir dil seviyesinde ne kadar yer aldığı betimlenmiştir. Microsoft Office Excel programının özet tablo (Pivot Table) özelliği kullanılarak her bir dil seviyesinde önceki dil seviyesinden farklı olarak ne kadar söz varlığı öğesinin bulunduğu analiz edilmiştir. Bu süreçte, örneğin öncelikle A1 seviyesindeki ikilemeler, deyimler ve atasözleri belirlenmiş, sonrasında da A1 seviyesinde bulunup A2 seviyesinde bulunmayan söz varlığı öğeleri incelenmiştir. Aynı işlem diğer dil seviyeleri için de uygulanmıştır. Bu işlemlerle, okuma kitaplarında her seviyede önceki seviyeye göre *farklı ve yeni* olarak ne kadar ikileme, deyim ve atasözü bulunduğu ve bunların neler olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler tablolar hâlinde sunulmuştur.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Yabancılar için Türkçe Okuma Kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) Yer Alan Toplam ve Farklı İkilemelerin, Deyimlerin ve Atasözlerinin Sayısına Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında yer alan toplam ve farklı ikileme, deyim ve atasözü sayısı incelenmiştir. Okuma kitaplarının hiçbirinde atasözü kullanımına rastlanmadığından tablo oluşturulamamıştır. Erdem yayınları A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyesi okuma kitaplarında yer alan toplam ve farklı ikilemelerin sayısı şöyle gösterilebilir:

Tablo 2. Okuma Kitaplarında Yer Alan Toplam ve Farklı İkilemelerin Sayısı

Seviye	Toplam İkileme Sayısı	Farklı İkileme Sayısı	İkileme Katsayısı (Farklı İkileme/Toplam İkileme)
A1	1	1	1
A2	31	23	0.741
B1	131	68	0.519
B2	82	49	0.597
C1	75	36	0.48
A1-C1	320	131	0.409

Tablo 2'ye göre A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyesi okuma kitaplarında kullanılan toplam ikileme sayısı 320'dir. Okuma kitaplarının toplam ikileme sayısı içinde 131 farklı ikileme kullanımı gerçekleşmiştir. Okuma kitaplarının her birinde ayrı ayrı 1-131 arasında toplam ikileme kullanılırken, 1-68 arasında da farklı ikileme kullanılmıştır. Okuma kitaplarındaki toplam ve farklı ikileme sayısı A1 seviyesinden B1 seviyesine doğru artmaktadır fakat B1 seviyesinden C1 seviyesine doğru bir azalma görülmektedir. Bu duruma göre toplam ve farklı ikileme sayısında A1 seviyesinden C1 seviyesine doğru düzenli bir artış olmadığı söylenebilir. Toplam ve farklı ikileme sayısının en fazla olduğu okuma kitabı B1 seviyesi okuma kitabıdır. A1 seviyesi okuma kitabında ikilemelere sadece bir kez yer verilmiştir. Diğer seviyeler ele alındığında farklı ikileme sayısının toplam ikileme sayısına bölünmesiyle elde edilen ikileme katsayısının en fazla olduğu okuma kitabının ise A2 seviyesi okuma kitabı olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak toplam ikileme sayısı içinde farklı ikileme kullanımına en fazla yer veren okuma kitabının A2 seviyesi okuma kitabı olduğunu söylenebilir.

A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyesi okuma kitaplarında yer alan toplam ve farklı deyimlerin sayısı şöyle gösterilebilir:

Tablo 3. Okuma Kitaplarında Yer Alan Toplam ve Farklı Deyimlerin Sayısı

Seviye	Toplam Deyim Sayısı	Farklı Deyim Sayısı	Deyim Katsayısı (Farklı Deyim/Toplam Deyim)
A1	1	1	1
A2	36	31	0.861
B1	367	198	0.539
B2	258	150	0.581
C1	141	66	0.468
A1-C1	803	369	0.459

Tablo 3'e göre A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyesi okuma kitaplarında toplam 803 deyim kullanılmıştır. Bu sayı içinde farklı deyim kullanımı sayısı 369'dur. Okuma kitaplarının her birinde ayrı ayrı 1-367 arasında toplam deyim kullanılırken 1-198 arasında farklı deyim kullanılmıştır. Okuma kitaplarındaki toplam ve farklı deyim sayısında A1 seviyesinden B1 seviyesine doğru bir artış görülürken B1

seviyesinden C1 seviyesine doğru bir azalma görülmektedir. Buna göre okuma kitaplarındaki toplam ve farklı deyim sayısındaki artışın düzensiz olduğu söylenebilir. Okuma kitaplarındaki toplam ve farklı ikileme sayısının en fazla olduğu okuma kitabı B1 seviyesi okuma kitabıdır. A1 okuma kitabında sadece 1 deyim kullanılmıştır. Diğer seviyeler arasında deyim katsayısının en fazla olduğu okuma kitabı A2 seviyesi okuma kitabıdır. Buna göre A2 seviyesi okuma kitabının diğer seviyedeki okuma kitaplarına göre toplam deyim içinde farklı deyim kullanımına daha fazla yer verdiği söylenebilir.

3.2. Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) Yer Alan İkilemelerin, Deyimlerin ve Atasözlerinin Hangileri Olduğuna Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde A1-C1 seviyesi okuma kitaplarında yer alan ikilemelerin ve deyimlerin hangileri olduğu bir tablo dâhilinde gösterilmiştir. Okuma kitaplarında atasözlerine yer verilmemesinden dolayı atasözleri için bir tablo oluşturulamamıştır.

A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyeleri okuma kitaplarında kullanılan ikilemeler şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 4. Okuma Kitaplarında Yer Alan İkilemeler

A1	f	A2	f	B1	f	B2	f	C1	f
güle güle	1	kendi kendine	5	kendi kendine	12	tek tek	10	kendi kendine	14
Toplam	1	sık sık	3	sık sık	6	yavaş yavaş	9	yavaş yavaş	7
		bir bir	2	bağıra bağıra	5	kendi kendine	5	ara sıra	5
		bol bol	2	diye diye	5	sık sık	4	sık sık	5
		ağır ağır	1	günden güne	5	bağıra bağıra	3	hemen hemen	3
		baş başa	1	şaşkın şaşkın	5	bir iki	2	sert sert	3
		derin derin	1	uzun uzun	5	derli toplu	2	üzgün üzgün	3
		güllük gülistanlık	1	karşı karşıya	4	gelir gelmez	2	ağır ağır	2
		gülüp geçmek	1	tek tek	4	girer girmez	2	ciddi ciddi	2
		için için	1	bol bol	3	hayal meyal	2	çekine çekine	2
		iri yarı	1	geçip gitmek	3	iri yarı	2	derin derin	2
		kaba saba	1	üst baş	3	kötü kötü	2	imdat imdat	2
		kurnaz kurnaz	1	yavaş yavaş	3	alev alev	1	koşa koşa	2
		paytak paytak	1	ağlaya ağlaya	2	başka başka	1	aşağı yukarı	1
		savura savura	1	ara sıra	2	baştan ayağa	1	baş başa	1
		seyrede seyrede	1	arada sırada	2	birer ikişer	1	baştan başa	1
		şırl şırl	1	der demez	2	değip değmemek	1	boydan boya	1
		tane tane	1	evet evet	2	demet demet	1	çekip gitmek	1
		tatlı tatlı	1	gece gündüz	2	der demez	1	dikkatli dikkatli	1
		tekrar tekrar	1	gizli gizli	2	derin derin	1	el ele	1
		türlü türlü	1	görür görmez	2	dikkatli dikkatli	1	girdap girdap	1
		ufak tefek	1	kağıt kalem	2	diri diri	1	girer girmez	1
		yavaş yavaş	1	pırl pırl	2	farklı farklı	1	güle güle	1
		Toplam	31	sakin sakın	2	gece gündüz	1	ister ister	1
				tatlı tatlı	2	gider gitmez	1	kız kıza	1
				tekrar tekrar	2	hemen hemen	1	kızgın kızgın	1
				acı acı	1	ilerleye ilerleye	1	komşu komşu	1
				alev alev	1	istemeye istemeye	1	pırl pırl	1
				aşağı yukarı	1	kaçar kaçmaz	1	saçma sapan	1

ayrı ayrı	1	kıvrır kıvrır	1	sakin sakın	1
bak bak	1	kızgın kızgın	1	sessiz sessiz	1
boy pos	1	konuşa konuşa	1	söylene söylene	1
böyle böyle	1	korka korka	1	tatlı tatlı	1
çeşit çeşit	1	koşa koşa	1	yürüye yürüye	1
çok çok	1	nefes nefese	1	yüz yüze	1
derin derin	1	neşeli neşeli	1	zaman zaman	1
dilden dile	1	parıl parıl	1	Toplam	75
doğru doğru	1	pırlıl pırlıl	1		
düşüne düşün	1	pişer pişmez	1		
el ele	1	rahat rahat	1		
gelip geçen	1	sinirli sinirli	1		
gelip geçmek	1	suçlu suçlu	1		
geze geze	1	şaşkın şaşkın	1		
gider gitmez	1	tekrar tekrar	1		
güle güle	1	uyanır uyanmaz	1		
güzel güzel	1	yan yana	1		
ıslak ıslak	1	yapıp yapmamak	1		
ışıl ışıl	1	yarım yarım	1		
istemeye istemeye	1	zor zor	1		
ister istemez	1	Toplam	82		
ister ister	1				
kazandık kazandık	1				
kesik kesik	1				
korka korka	1				
koşa koşa	1				
koştura koştura	1				
mal mülk	1				
nefes nefese	1				
olabilir olabilir	1				
parçalaya parçalaya	1				
sallaya sallaya	1				
ses seda	1				
seve seve	1				
sinirli sinirli	1				
suçlu suçlu	1				
şöyle şöyle	1				
yapar yapmaz	1				
zar zor	1				
Toplam	131				

Tablo 4'e göre A1 seviyesi okuma kitabında yalnızca bir ikileme kullanıldığı görülmektedir. Okuma kitaplarının diğer seviyeleri incelendiğinde A2 seviyesinde en sık kullanılan ikilemelerin *kendi kendine* (5), *sık sık* (3) ve *bir bir* (2) olduğu görülmektedir. B1 seviyesinde *kendi kendine* (12), *sık sık* (6), *bağıra bağıra* (5); B2 seviyesinde *tek tek* (10), *yavaş yavaş* (9), *kendi kendine* (5); C1 seviyesinde ise *kendi kendine* (14), *yavaş yavaş* (7) ve *ara sıra* (5) ikilemelerinin sıkça geçtiği görülmektedir. A1, B1, B2 seviyesinde *tekrar tekrar*; B1, B2, C1 seviyesinde *koşa koşa*; A1, B1, C1 seviyesinde *tatlı tatlı* gibi ikilemeler tekrar

edilirken *yavaş yavaş, sık sık, derin derin ve kendi kendine* ikilemeleri A2, B1, B2 ve C1 seviye okuma kitaplarının her birinde tekrar edilmiştir. Buradan hareketle bu sözcüklerin incelenen okuma kitaplarında yaygın olarak da kullanıldığı söylenebilir.

A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyeleri okuma kitaplarında kullanılan deyimler şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 5. Okuma Kitaplarında Yer Alan Deyimler

A1	f	A2	f	B1	f	B2	f	C1	f
hoş gel diniz	1	selam vermek	3	yola çıkmak	14	karar vermek	11	karar vermek	13
Toplam	1	yola koyulmak	3	aklını kaybetmek	9	ayağa kalkmak	10	hoşuna gitmek	10
		özür dilemek	2	söz vermek	9	zorunda kalmak	8	su yüzüne çıkarmak	8
		...ile yat-...ile kalkmak	1	diz çökmek	8	söz vermek	5	yol almak	6
		ah vah etmek	1	kendine gelmek	7	dalga geçmek	4	geri dönmek	5
		aklı başına gelmek	1	aklını başına toplamak	6	nefes almak	4	vakit geçirmek	5
		ayağa kalkmak	1	dikkatini çekmek	6	aldırış etmemek	3	meydana gelmek	4
		ayaklarına kapanmak	1	derde derman olmak	5	can acıtmak	3	nefes almak	4
		baş başa kalmak	1	diline düşmek	5	çaba harcamak	3	söz vermek	4
		baş vermek	1	karar vermek	5	eziyet etmek	3	aldırış etmemek	3
		bir deri bir kemik kalmak	1	kendini kaybetmek	5	gözleri dolmak	3	çığlık atmak	3
		dile getirmek	1	başına geçirmek	4	gözü gibi bakmak	3	dalga geçmek	3
		el etek çekmek	1	feda etmek	4	hapse atılmak	3	ders vermek	3
		göz dikmek	1	haber vermek	4	hapse atmak	3	zorunda kalmak	3
		göz koymak	1	yol almak	4	ısrar etmek	3	baş sallamak	2
		gücü yetmek	1	zarar vermek	4	içini okumak	3	başının çaresine bakmak	2
		har vurup harman savurmak	1	zorunda kalmak	4	karşılık vermek	3	değer vermek	2
		hor görmek	1	af dilemek	3	kendine gelmek	3	gözden geçirmek	2
		hoşa gitmek	1	aklı karışmak	3	nefes nefese kalmak	3	gözüne çarpmak	2
		işine koyulmak	1	aklına gelmek	3	sakat kalmak	3	gururu incinmek	2
		karşı çıkmak	1	ayağa kalkmak	3	zarar vermek	3	havadan sudan konuşmak	2
		kendini beğenmek	1	elinden geleni yapmak	3	acı vermek	2	kendini alamamak	2
		kılıç kuşanmak	1	geri dönmek	3	aklının ucundan bile geçmemek	2	kendini kaybetmek	2
		sahip çıkmak	1	hak etmek	3	canı acıtmak	2	koltukları kabarmak	2
		sesini çıkarmamak	1	hayal kırıklığına uğramak	3	cesaret vermek	2	telgraf çekmek	2
		söz etmek	1	hayata gözlerini kapamak	3	cezaya çarptırılmak	2	toz almak	2
		tozu dumana katmak	1	karşılık vermek	3	çığlık atmak	2	üzerine titremek	2
		ümit bağlamak	1	mum gibi erimek	3	değer vermek	2	yerine getirmek	2
		yaşını başını almak	1	özür dilemek	3	elden gelmemek	2	yüze vurmak	2
		yüz çevirmek	1	peşini bırakmamak	3	elinden geleni yapmak	2	akılda tutmak	1
		yüzünü ekşitmek	1	sağ ol	3	eziyet çektirmek	2	akıldan çıkarmamak	1
		Toplam	3 6	vakit geçirmek	3	göz göze gelmek	2	bir araya gelmek	1

açlıktan ölmek	2	gözleri yaşarmak	2	buz kesmek	1
ağzı bir karış açık kalmak	2	gözlerine inanmamak	2	dikkatini çekmek	1
aklını başından almak	2	haber almak	2	diz çökmek	1
ayaklarına kapanmak	2	hava atmak	2	düşkün olmak	1
başına gelmek	2	hayal kırıklığına uğramak	2	elde etmek	1
bir araya gelmek	2	hayal kurmak	2	elinden geleni yapmak	1
can vermek	2	hayatını tehlikeye atmak	2	esir düşmek	1
canını vermek	2	içi içine sığmamak	2	gözyaşı dökmek	1
ciddiye almak	2	iki çift laf etmek	2	gurur duymak	1
dil dökmek	2	iyi gelmek	2	gururu kırılmak	1
dilinden düşmemek	2	kafa sallamak	2	haber vermek	1
dört duvar arasında kalmak	2	kılı bile kıpırdamamak	2	hayat vermek	1
dört gözle beklemek	2	kılık değiştirmek	2	hoş geldiniz	1
el koymak	2	kıyamet kopmak	2	içine atmak	1
elinden hiçbir şey gelmemek	2	kıymet bilmek	2	intikam almak	1
farkına varmak	2	kulak vermek	2	karar almak	1
feryat etmek	2	örnek olmak	2	küçük düşürmek	1
fırsat vermek	2	rahat bırakmak	2	meydana getirmek	1
gözü gibi bakmak	2	selam söylemek	2	mola vermek	1
gözünü dört açmak	2	selam vermek	2	nişan almak	1
gurur duymak	2	sesi titremek	2	ortaya çıkmak	1
hapis hayatı yaşamak	2	söyleyecek bir söz bulamamak	2	özür dilemek	1
içine doğmak	2	şaka yapmak	2	rahat etmek	1
karşı gelmek	2	taş gibi	2	serbest bırakmak	1
kendinde olmamak	2	tepesi atmak	2	soğuk almak	1
kılığın girmek	2	üstesinden gelmek	2	sona ermek	1
mahkemeye vermek	2	vakit geçirmek	2	şaka yapmak	1
mecnun olmak	2	yatağa düşmek	2	uygun bulmak	1
rahat etmek	2	yerin dibine batırmak	2	uykuya dalmak	1
saygı göstermek	2	yola çıkmak	2	üstüne almak	1
sevinçten havalara uçmak	2	yüksekten bakmak	2	vakit öldürmek	1
söz etmek	2	acı çekmek	1	yere düşmek	1
şaka yapmak	2	acıdan inlemek	1	yüzü kızarmak	1
şeref vermek	2	acısını hafifletmek	1	ziyaret etmek	1
uygun görmek	2	ad vermek	1	Toplam	141
uykuya dalmak	2	adam olmak	1		
ümidini kaybetmek	2	adım atmak	1		
ümidini kesmek	2	akılda tutmak	1		
yemek vermek	2	akıldan çıkarmamak	1		
yok etmek	2	akla gelmek	1		
yok olmak	2	aklında olsun	1		
yüreği yanmak	2	aklını okumak	1		

yüzüne bakmamak	2	baş başa kalmak	1
ad vermek	1	başı önünde	1
ağzı kulaklarına kadar yayılmak	1	başına gelmek	1
ağzı sulanmak	1	başında beklemek	1
ağzından sular akmak	1	başka bir kimse olmak	1
ağzının içine düşmek	1	başka bir şey düşünmemek	1
aklı başında olmak	1	bir araya gelmek	1
aklı başından gitmek	1	bir o yana bir bu yana	1
allah rahmet etsin	1	boş gözlerle bakmak	1
altında kalmak	1	canını yakmak	1
araya girmek	1	ceza almak	1
ateşe vermek	1	ceza vermek	1
ava çıkmak	1	deli gibi sevmek	1
ayağa fırlamak	1	derin bir nefes almak	1
ayağı takılmak	1	dikkat çekmek	1
baş başa bırakmak	1	dile getirmek	1
baş vermek	1	dört göz ile aramak	1
başı dik olmak	1	ekmeğini kazanmak	1
başımın üstünde yeriniz var	1	fırsat bulmak	1
başına geçmek	1	geri dönmek	1
başına toplanmak	1	göz atmak	1
başından geçmek	1	gözünü açmak	1
başını zor kurtarmak	1	gözyaşı dökmek	1
bebek beklemek	1	gurur duymak	1
bela almak	1	haber vermek	1
bir deri bir kemik kalmak	1	hayal görmek	1
boynuna atılmak	1	ışık almak	1
cehennem dibine kadar	1	ilişki kurmak	1
ciğerleri patlamak	1	isim vermek	1
çığılık atmak	1	işe yaramak	1
dalga geçmek	1	kalbi çarpmak	1
deli etmek	1	kalbi duracak olmak	1
deli olmak	1	kalbi yerinden fırlamak	1
derdine çare bulmak	1	kapıyı suratına kapatmak	1
ders almak	1	karşı koymak	1
ders vermek	1	kaş göz hareketi yapmak	1
dile düşmek	1	kendi başına kalmak	1
dünyaya getirmek	1	kendini iyi hissetmek	1
düşmanlık etmek	1	kendini tehlikeye atmak	1
eğitim vermek	1	kontrol altında tutmak	1
el sürmek	1	kötü kötü bakmak	1

ele geçirmek	1	kulağını çekmek	1
elinde olmamak	1	ne olursa olsun	1
elinden başka bir şey gelmemek	1	ne yapacağını bilmemek	1
gece gündüz dememek	1	nefessiz kalmak	1
geri çevirmek	1	öfkeye kapılmak	1
geri kalmak	1	öpücük atmak	1
göz atmak	1	özür dilemek	1
göz dikmek	1	rahat etmek	1
göz kulak olmak	1	rahatlık hissi vermek	1
gözden çıkarmak	1	rezil etmek	1
gözden geçirmek	1	saygı duymak	1
gözlerine inanmamak	1	saygı duyulmak	1
gözü önünde	1	serbest bırakmak	1
gözü yaşarmak	1	sevinçten havalara uçmak	1
gözünü kırpmamak	1	sinirden kıpkırmızı olmak	1
gözünün önünden geçirmek	1	sinirden titremek	1
gücü yetmek	1	son vermek	1
haber almak	1	sürgüne göndermek	1
harekete geçmek	1	şaşkın şakin bakmak	1
hava almak	1	şerefi üzerine söz vermek	1
hayal kurmak	1	tek başına kalmak	1
hayallere dalmak	1	tek başına olmak	1
haydi oradan	1	telgraf çekmek	1
hoş geldiniz	1	uykuya dalmak	1
ısrar etmek	1	üstün görmek	1
içini ısıtmak	1	üzüntü duymak	1
isim koymak	1	yanında olmak	1
isim vermek	1	yara açmak	1
iş başında olmak	1	yarım kalmak	1
iş çevirmek	1	yer almak	1
kalp kırmak	1	yorgun düşmek	1
karaya ayak basmak	1	yumruk atmak	1
karın doyurmak	1	zor gelmek	1
karşı çıkmak	1	Toplam	258
karşı olmak	1		
kenara çekilmek	1		
kendini alamamak	1		
kılıç çekmek	1		
kız vermek	1		
koluna girmek	1		
kurban kesmek	1		
küçük dilini yutmak	1		
meydana gelmek	1		

mutluluktan uçmak	1
ortaya çıkmak	1
ömür sürmek	1
özen göstermek	1
peşine düşmek	1
rahat bırakmak	1
rezil etmek	1
ruhunu teslim etmek	1
ses vermek	1
söze başlamak	1
sözünü tutmak	1
sultanlar gibi yaşamak	1
sünnet ettirmek	1
sünnet olmak	1
şaşırp kalmak	1
tatlıya bağlanmak	1
tavsiye etmek	1
tehdit etmek	1
telaşa kapılmak	1
tuzığa düşmek	1
tuzak kurmak	1
uçup gitmek	1
umurunda olmamak	1
umut etmek	1
uzak durmak	1
ümit kesmek	1
vakit kaybetmek	1
yanına almak	1
yerlere kadar eğilmek	1
yyip içmek	1
yoktan var etmek	1
yol vermek	1
yola düşmek	1
yola koyulmak	1
yüzük takmak	1
zayıf düşmek	1
zincire vurmak	1
Toplam	367

Tablo 5'e göre A1 seviyesinde yalnızca 1 deyim kullanılmıştır. Diğer seviyelere bakıldığında A2 seviyesinde *selam vermek* (3), *yola koyulmak* (3); B1 seviyesinde *yola çıkmak* (14), *aklını kaybetmek* (9), *söz vermek* (9); B2 seviyesinde *karar vermek* (11), *ayağa kalkmak* (10), *zorunda kalmak* (8); C1 seviyesinde ise *karar vermek* (13), *hoşuna gitmek* (10), *su yüzüne çıkmak* (8) deyimleri sık kullanılmıştır. Bunların dışında *karar vermek* deyiminin B1, B2 ve C1 seviyelerinin her birinde yer almasından dolayı bu deyim okuma kitapları içinde bir yaygınlığa sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca *gurur duymak*, *hoş geldiniz* ve *haber vermek* gibi deyimlerin de en az üç seviyede tekrar edildiği görülmektedir. Buna göre bu deyimler için de bir yaygınlıktan söz edilebilir.

3.3. Yabancılar için Türkçe Okuma Kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) Her Seviyede Farklı ve Yeni Olarak Yer Alan İkilemelerin, Deyimlerin ve Atasözlerinin Sayısına Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde okuma kitaplarının A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyelerinde *farklı* ve *yeni* olarak yer alan ikilemelerin ve deyimlerin sayısı gösterilmektedir. Her seviyede bir önceki seviyeden *farklı* ve *yeni* olarak kullanılmış ikileme ve deyim sayısı belirtilmiştir. Okuma kitaplarında atasözüne rastlanmamıştır.

Okuma kitaplarında farklı ve yeni olarak yer alan ikilemelerin sayısı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 6. Okuma Kitaplarında Farklı ve Yeni Olarak Yer Alan İkilemelerin Sayısı

Seviye	Toplam İkileme	Farklı İkileme	İkileme Katsayısı (Farklı İkileme/Toplam İkileme)
A1	1	1	1
A2	31	23	0.741
A1'den farklı A2	31	23	0.741
B1	131	68	0.519
A1-A2'den farklı B1	101	60	0.594
B2	82	49	0.597
A1-A2-B1'den farklı B2	36	30	0.833
C1	75	36	0.48
A1-A2-B1-B2'den farklı C1	24	17	0.708

Tablo 6'ya göre okuma kitaplarının A1 seviyesinde yalnızca 1 ikileme kullanılmıştır ve bu ikileme A2 seviyesinde tekrar etmemiştir. A1 seviyesi içinde sadece 1 ikileme kullanılması ve bu ikilemenin A2 seviyesinde tekrar etmemesinden dolayı A2 seviyesindeki toplam ve farklı ikileme sayısı A1 seviyesinden tamamen farklı görünmektedir. B1 seviyesinde A1 ve A2'den farklı olarak 60 yeni ikileme kullanılmıştır. B2 seviyesinde önceki seviyelerden farklı ve yeni olarak 30 ikileme kullanılırken C1 seviyesinde bir önceki seviyelerden farklı ve yeni 17 ikileme kullanılmıştır. Önceki seviyelerden *farklı* olarak kullanılan toplam ikileme sayısı içinde yeni ikileme kullanımını gösteren ikileme katsayısının en fazla olduğu seviye B2 seviyesidir. Bu, önceki seviyelerden farklı olarak kullanılan yeni ikilemelerin B2 seviyesinde daha az tekrar edildiğini göstermektedir. Bunun sebebi, bu seviyede Türkçe öğrenenlerin sözcük dağarcıklarının gelişmiş olduğunun düşünülmesi sayılabilir.

Okuma kitaplarının A1-A2 seviyesinde 24 ikileme, B1-B2 seviyesinde temel seviyeden farklı 90 yeni ikileme ve C1 seviyesinde temel ve orta seviyeden farklı 17 yeni ikileme yer almaktadır. Bu verilere göre okuma kitaplarının her bir seviyesinde toplamda 131 tane farklı ve yeni ikilemenin öğretildiği görülmektedir.

Okuma kitaplarında farklı ve yeni olarak yer alan deyimlerin sayısı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 7. Okuma Kitaplarında Farklı ve Yeni Olarak Yer Alan Deyimlerin Sayısı

Seviye	Toplam Deyim	Farklı Deyim	Deyim Katsayısı (Farklı Deyim/Toplam Deyim)
A1	1	1	1
A2	36	31	0.861
A1'den farklı A2	36	31	0.861
B1	367	198	0.539
A1-A2'den farklı B1	350	187	0.534
B2	258	150	0.581
A1-A2-B1'den farklı B2	169	115	0.680

C1	141	66	0.468
A1-A2-B1-B2'den farklı C1	37	30	0.810

Tablo 7'ye göre okuma kitaplarının A1 seviyesinde yalnızca 1 deyim kullanılmış ve bu deyim A2 seviyesinde yer almamıştır. Bu sebeple A2 seviyesinde toplam deyim ve farklı deyim sayısında değişiklik olmamıştır. Toplam 36 deyim içinde A1 seviyesinden farklı ve yeni olarak 31 deyim kullanılmıştır. B1 seviyesinde önceki seviyelerden farklı 187, B2 seviyesinde önceki seviyelerden farklı 115 ve C1 seviyesinde önceki seviyelerden farklı 30 yeni deyim kullanılmıştır. Önceki seviyelerden farklı ve yeni olarak en çok *deyim* B1 seviyesinde kullanılmıştır. Bunun sebebi, B1 seviyesinin dil öğretiminde bir eşik olarak kabul edilmesi sebebiyle, öğrenenlere daha fazla sayıda deyim aktarılması istenmesi olabilir. Okuma kitabında *yeni* olarak kullanılan toplam deyim sayısı içinde *farklı* olarak kullanılan deyim sayısı oranı incelendiğinde, A2 ve C1 seviyesinde yeni olarak kullanılan deyimlerin daha az tekrar edildiği görülmektedir. Öğrenenlerin sözcük hazinelerinin C1 seviyesinde biraz daha fazla gelişmiş olduğu düşünüldüğünde, C1 seviyesi için hedef deyimlerin tekrar sıklığının daha az olacağı düşünülebilir. Ancak, A2 seviyesinde öğrenenlerin hedef deyimleri daha iyi öğrenebilmeleri için deyimlerin daha çok tekrar edilmesi gereğinden söz edilebilir.

3.4. Yabancılar için Türkçe Okuma Kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) Her Seviyede Farklı ve Yeni Olarak Yer Alan İkilemelerin, Deyimlerine ve Atasözlerinin Hangileri Olduğuna Yönelik Bulgular ve Yorum

Yapılan inceleme sonucunda yabancılar için hazırlanmış okuma kitaplarında atasözü kullanımına rastlanmamıştır. Bu bölümde A1 seviyesinde hangi ikilemelerin ve deyimlerin yer aldığı ve bundan sonra A2, B1, B2, C1 seviyelerinde önceki seviyelerden *farklı* olarak hangi *yeni* ikilemelerin ve deyimlerin kullanılmış olduğu gösterilmiştir. Her seviyede önceki seviyelerden farklı olarak ilk kez kullanılan ikileme ve deyimler seviyelere göre listelenmiştir.

Okuma kitaplarında farklı ve yeni olarak yer alan ikilemelerin A1, A2, B1, B2, C1 seviyelerine dağılımı şöyle gösterilebilir:

Tablo 8. Okuma Kitaplarında Farklı ve Yeni Olarak Yer Alan İkilemelerin Dağılımı

A1	f	A2	f	B1	f	B2	f	C1	f
güle güle	1	kendi kendine	5	bağıra bağıra	5	girer girmez	2	sert sert	3
Toplam	1	sık sık	3	şaşkın şaşkın	5	bir iki	2	üzgün üzgün	3
		bol bol	2	diye diye	5	derli toplu	2	ciddi ciddi	2
		bir bir	2	günden güne	5	gelir gelmez	2	çekine çekine	2
		yavaş yavaş	1	uzun uzun	5	hayal meyal	2	imdat imdat	2
		tekrar tekrar	1	tek tek	4	kötü kötü	2	baştan başa	1
		tatlı tatlı	1	karşı karşıya	4	hemen hemen	1	boydan boya	1
		derin derin	1	geçip gitmek	3	dikkatli dikkatli	1	çekip gitmek	1
		iri yarı	1	üst baş	3	kızgın kızgın	1	girdap girdap	1
		ağır ağır	1	der demez	2	pırıl pırıl	1	kız kıza	1
		baş başa	1	gece gündüz	2	başka başka	1	komşu komşu	1
		güllük gülistanlık	1	ara sıra	2	baştan ayağa	1	saçma sapan	1
		gülüp geçmek	1	sakin sakın	2	birer ikişer	1	sessiz sessiz	1
		için için	1	ağlaya ağlaya	2	değip değmemek	1	söylene söylene	1
		kaba saba	1	arada sırada	2	demet demet	1	yürüye yürüye	1
		kurnaz kurnaz	1	evet evet	2	diri diri	1	yüz yüze	1

paytak paytak	1	gizli gizli	2	farklı farklı	1	zaman zaman	1
savura savura	1	görür görmez	2	ilerleye ilerleye	1	Toplam	24
seyrede seyrede	1	kağıt kalem	2	kaçar kaçmaz	1		
şırl şırl	1	pırl pırl	2	kıvr kıvr	1		
tane tane	1	koşa koşa	1	konuşa konuşa	1		
türlü türlü	1	alev alev	1	neşeli neşeli	1		
ufak tefek	1	gider gitmez	1	parıl parıl	1		
Toplam	31	istemeye istemeye	1	pişer pişmez	1		
		korka korka	1	rahat rahat	1		
		nefes nefese	1	uyanır uyanmaz	1		
		sinirli sinirli	1	yan yana	1		
		suçlu suçlu	1	yapıp yapmamak	1		
		aşağı yukarı	1	yarım yarım	1		
		el ele	1	zor zor	1		
		ister ister	1	Toplam	36		
		acı acı	1				
		ayrı ayrı	1				
		bak bak	1				
		boy pos	1				
		böyle böyle	1				
		çeşit çeşit	1				
		çok çok	1				
		dilden dile	1				
		doğru doğru	1				
		düşüne düşün	1				
		gelip geçen	1				
		gelip geçmek	1				
		geze geze	1				
		güzel güzel	1				
		ıslak ıslak	1				
		ışıl ışıl	1				
		ister istemez	1				
		kazandık kazandık	1				
		kesik kesik	1				
		koştura koştura	1				
		mal mülk	1				
		olabilir olabilir	1				
		parçalaya parçalaya	1				
		sallaya sallaya	1				
		ses seda	1				
		seve seve	1				
		şöyle şöyle	1				
		yapar yapmaz	1				
		zar zor	1				
		Toplam	101				

Tablo 8'e göre okuma kitaplarının A1-A2 seviyesinde farklı ve yeni olarak kullanılan ikilemeler, genel itibariyle aynı sözcüklerin tekrar edilmesiyle oluşmuş ikilemelerdir. A1 seviyesinde günlük hayatta sıkça kullanılan *güle güle* ikilemesi ve A2 seviyesindeki *sık sık, bol bol, ağır ağır, derin derin, seyrede seyrede, kendi kendine* gibi ikilemeler bunlara örnek olarak verilebilir. Ayrıca biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerin yan yana gelmesiyle oluşan ikilemeler (kaba saba) ve yansıma sözcüklerden oluşan ikilemelere de (şırıl şırıl) az da olsa A2 seviyesinde yer verilmiştir. B1-B2 seviyesine bakıldığında ikilemelerin genellikle isimlerin, fiillerin tekrarıyla ve fiillerin çekimlenmesiyle (yapar yapmaz, kaçır kaçmaz, sallaya sallaya, bağıra bağıra, şaşkın şaşkın) olduğu görülmektedir. Eş, yakın ve zıt anlamlı sözcüklerin yan yana gelmesiyle oluşan ikilemelere de (ses seda, mal mülk, aşağı yukarı) orta seviyede yer verildiği görülmektedir. C1 seviyesinde yer alan ikilemeler daha çok aynı isimlerin tekrarıyla (üzgün üzgün, ciddi ciddi, sert sert, baştan başa) oluşmuştur. Okuma kitaplarında deyim yapısına benzeyen ikilemelere yer verilmiştir.

Okuma kitaplarında farklı ve yeni olarak yer alan deyimlerin A1, A2, B1, B2, C1 seviyelerine dağılımı şöyle gösterilebilir:

Tablo 9. Okuma Kitaplarında Farklı ve Yeni Olarak Yer Alan Deyimlerin Dağılımı

A1	f	A2	f	B1	f	B2	f	C1	f
hoş geldiniz	1	yola koyulmak	3	yola çıkmak	14	nefes almak	4	gururu incinmek havadan sudan	2
Toplam	1	selam vermek	3			aldırış etmemek	3	konuşmak koltukları	2
		özür dilemek	2	söz vermek	9	can acıtmak	3	kabarmak	2
		ayağa kalkmak ayaklarına kapanmak	1	aklını kaybetmek	9	çaba harcamak	3	toz almak	2
		söz etmek	1	diz çökmek	8	eziyet etmek	3	üzerine titremek	2
		baş vermek	1	kendine gelmek	7	gözleri dolmak	3	yerine getirmek	2
bir deri bir kemik kalmak	1	göz dikmek	1	dikkatini çekmek aklını başına toplamak	6	hapse atılmak	3	yüze vurmak akıldan çıkmamak	2
		gücü yetmek	1	kendini kaybetmek	5	hapse atmak	3	buz kesmek	1
		karşı çıkmak	1	derde derman olmak	5	içini okumak	3	düşkün olmak	1
baş başa kalmak	1	karşı çıkmak	1	diline düşmek	5	nefes nefese kalmak	3	elde etmek	1
dile getirmek	1	baş başa kalmak	1	karar vermek	5	sakat kalmak	3	esir düşmek	1
...ile yat-...ile kalkmak	1	dile getirmek	1	zorunda kalmak	4	değer vermek	2	gururu kırılmak	1
ah vah etmek	1	...ile yat-...ile kalkmak	1	zarar vermek	4	acı vermek	2	hayat vermek	1
aklı başına gelmek	1	ah vah etmek	1	yol almak	4	aklının ucundan bile geçmemek	2	içine atmak	1
el etek çekmek	1	aklı başına gelmek	1	başına geçirmek	4	canı acıtmak	2	intikam almak	1
göz koymak	1	el etek çekmek	1	fedat etmek	4	cesaret vermek	2	karar almak	1
har vurup harman savurmak	1	göz koymak	1	haber vermek	4	cezaya çarptırılmak	2	küçük düşürmek meydana getirmek	1
hor görmek	1	har vurup harman savurmak	1	karşılık vermek	3	elden gelmek	2	mola vermek	1
hoşa gitmek	1	hor görmek	1	vakit geçirmek elinden geleni yapmak hayal kırıklığına uğramak	3	eziyet çektirmek	2	nişan almak	1
işine koyulmak	1	hoşa gitmek	1	geri dönmek	3	göz göze gelmek	2	ortaya çıkmak	1
kendini beğenmek	1	işine koyulmak	1	af dilemek	3	gözleri yaşarmak	2	soğuk almak	1
kılıç kuşanmak	1	kendini beğenmek	1	aklı karışmak	3	hava atmak	2	sona ermek	1
sahip çıkmak	1	kılıç kuşanmak	1			hayatını tehlikeye atmak	2	uygun bulmak	1
		sahip çıkmak	1			içi içine sığmamak	2		
						iki çift laf etmek	2		

sesini çıkarmamak tozu dumana katmak	1	aklına gelmek	3	iyi gelmek	2	üstüne almak	1
ümit bağlamak	1	hak etmek hayata gözlerini kapamak	3	kafa sallamak	2	vakit öldürmek	1
yaşını başını almak	1	mum gibi erimek	3	kılı bile kıpırdamamak	2	yere düşmek	1
yüz çevirmek	1	peşini bırakmamak	3	kılık değiştirmek	2	yüzü kızarmak	1
yüzünü ekşitmek	1	sağ ol	3	kıyamet kopmak	2	ziyaret etmek	1
Toplam	36	gözü gibi bakmak	2	kıymet bilmek	2	Toplam	37
		şaka yapmak	2	kulak vermek	2		
		bir araya gelmek	2	örnek olmak	2		
		gurur duymak	2	selam söylemek	2		
		haber vermek	2	sesi titremek	2		
		uykuya dalmak	2	söyleyecek bir söz bulamamak	2		
		başına gelmek	2	taş gibi	2		
		sevinçten havalara uçmak	2	tepesi atmak	2		
		rahat etmek	2	üstesinden gelmek	2		
		açlıktan ölmek	2	yatağa düşmek	2		
		ağzı bir karış açık kalmak	2	yerin dibine batırmak	2		
		aklını başından almak	2	yüksekten bakmak	2		
		can vermek	2	telgraf çekmek	1		
		canını vermek	2	akılda tutmak	1		
		ciddiye almak	2	gözyaşı dökmek	1		
		dil dökmek	2	serbest bırakmak	1		
		dilinden düşmemek	2	acı çekmek	1		
		dört duvar arasında kalmak	2	acıdan inlemek	1		
		dört gözle beklemek	2	acısını hafifletmek	1		
		el koymak	2	adam olmak	1		
		elinden hiçbir şey gelmemek	2	adım atmak	1		
		farkına varmak	2	akıldan çıkarmamak	1		
		feryat etmek	2	akla gelmek	1		
		fırsat vermek	2	aklında olsun	1		
		gözünü dört açmak	2	aklını okumak	1		
		hapis hayatı yaşamak	2	başı önünde	1		
		içine doğmak	2	başında beklemek	1		
		karşı gelmek	2	başka bir kimse olmak	1		
		kendinde olmamak	2	başka bir şey düşünmemek	1		
		kılığına girmek	2	bir o yana bir bu yana	1		
		mahkemeye vermek	2	boş gözlerle bakmak	1		
		mecnun olmak	2	canını yakmak	1		
		saygı göstermek	2	ceza almak	1		
		şeref vermek	2	ceza vermek	1		
		uygun görmek	2	çalışan kazanır	1		
		ümidini kaybetmek	2	deli gibi sevmek	1		
		ümidini kesmek	2	derin bir nefes almak	1		
			2	dikkat çekmek	1		

yemek vermek	2	doğru sözlü	1
yok etmek	2	dört göz ile aramak	1
yok olmak	2	ekmeğini kazanmak	1
yüreği yanmak	2	fırsat bulmak	1
yüzüne bakmamak	2	gözünü açmak	1
dalga geçmek	1	hayal görmek	1
ısrar etmek	1	ışık almak	1
çığlık atmak	1	ilişki kurmak	1
gözlerine			
inanamamak	1	işe yaramak	1
haber almak	1	kalbi çarpmak	1
hayal kurmak	1	kalbi duracak olmak	1
		kalbi yerinden fırlayacakmış	
rahat bırakmak	1	gibi çarpmak	1
ad vermek	1	kapıyı suratına kapatmak	1
göz atmak	1	karşı koymak	1
isim vermek	1	kaş göz hareketi yapmak	1
rezil etmek	1	kendi başına kalmak	1
meydana gelmek	1	kendini iyi hissetmek	1
ders vermek	1	kendini tehlikeye atmak	1
gözden geçirmek	1	kontrol altında tutmak	1
kendini alamamak	1	kötü kötü bakmak	1
ağzı kulaklarına			
kadar yayılmak	1	kulağını çekmek	1
ağzı sulanmak	1	ne olursa olsun	1
ağzından sular			
akmak	1	ne yapacağını bilmemek	1
ağzının içine düşmek	1	nefessiz kalmak	1
aklı başında olmak	1	öfkeye kapılmak	1
aklı başından gitmek	1	öpücük atmak	1
allah rahmet etsin	1	rahatlık	1
altında kalmak	1	rahatlık hissi vermek	1
araya girmek	1	saygı duymak	1
ateşe vermek	1	saygı duyulmak	1
ava çıkmak	1	sinirden kıpkırmızı olmak	1
ayağa fırlamak	1	sinirden titremek	1
ayağı takılmak	1	son vermek	1
baş başa bırakmak	1	sürgüne göndermek	1
başı dik olmak	1	şaşkın şakin bakmak	1
başımın üstünde			
yeriniz var	1	şerefi üzerine söz vermek	1
başına geçmek	1	tek başına kalmak	1
başına toplanmak	1	tek başına olmak	1
başından geçmek	1	üstün görmek	1
başını zor kurtarmak	1	üzüntü duymak	1
bebek beklemek	1	yanında olmak	1
bela almak	1	yara açmak	1
boynuna atılmak	1	yarım kalmak	1
cehennemine dibine			
kadar	1	yer almak	1
ciğerleri patlamak	1	yorgun düşmek	1

çattık belaya	1	yumruk atmak	1
deli etmek	1	zor gelmek	1
deli olmak	1	Toplam	16
derdine çare bulmak	1		9
ders almak	1		
dile düşmek	1		
dünyaya getirmek	1		
düşmanlık etmek	1		
eğitim vermek	1		
el sürmek	1		
ele geçirmek	1		
elinde olmamak	1		
elinden başka bir şey			
gelmemek	1		
gece gündüz			
dememek	1		
geri çevirmek	1		
geri kalmak	1		
göz kulak olmak	1		
gözden çıkarmak	1		
gözü önünde	1		
gözü yaşarmak	1		
gözünü kırpmamak	1		
gözünün önünden			
geçirmek	1		
harekete geçmek	1		
hava almak	1		
hayallere dalmak	1		
haydi oradan	1		
içini ısıtmak	1		
isim koymak	1		
iş başında olmak	1		
iş çevirmek	1		
kalp kırmak	1		
karaya ayak basmak	1		
karın doyurmak	1		
karşı olmak	1		
kenara çekilmek	1		
kılıç çekmek	1		
kız vermek	1		
koluna girmek	1		
kurban kesmek	1		
küçük dilini yutmak	1		
mutluluktan uçmak	1		
ortaya çıkmak	1		
ömür sürmek	1		
özen göstermek	1		
peşine düşmek	1		
ruhunu teslim etmek	1		

---

ses vermek	1
söze başlamak	1
sözünü tutmak	1
sultanlar gibi yaşamak	1
sünnet ettirmek	1
sünnet olmak	1
şaşırp kalmak	1
tatlıya bağlanmak	1
tavsiye	1
tehdit etmek	1
telaşa kapılmak	1
tuzığa düşmek	1
tuzak kurmak	1
uçup gitmek	1
umurunda olmamak	1
umut etmek	1
uzak durmak	1
ümit kesmek	1
vakit kaybetmek	1
yanına almak	1
yerlere kadar eğilmek	1
yyip içmek	1
yoktan var etmek	1
yol vermek	1
yola düşmek	1
yüzük takmak	1
zayıf düşmek	1
zincire vurmak	1
Toplam	187

Tablo 9'a göre okuma kitaplarında farklı ve yeni olarak kullanılan deyimlerin dil seviyelerine dağılımı incelendiğinde genel olarak deyimlerin mastar grubu biçiminde olduğu, kısa sözcük gruplarından oluştuğu ve çoğunlukla yardımcı fiillerle kurulduğu görülmektedir. A1-A2 seviyesinde *hoş geldiniz, özür dilemek, selam vermek* gibi günlük hayatta sıkça kullanılan ve gerçek anlamlarıyla kullandığımız deyimlere yer verilirken organ isimleriyle oluşturulmuş deyimler de bu seviyede kullanılmıştır. Bu deyimlere *göz dikmek, baş vermek, el etek çekmek, ayağa kalkmak* deyimleri örnek gösterilebilir. B1-B2 seviyesinde de temel seviyedeki özelliklere sahip deyimlere sıkça yer verilmiştir. Bunun yanında orta seviyede hem gerçek hem de gerçek anlamının dışında kullanılmış deyimlerin birlikte verildiği görülmektedir. Ayrıca cümle biçimindeki deyimler de orta seviyede yer almaktadır. Bunlar *aklının ucundan bile geçmemek, kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpmak, ağzı bir karış açık kalmak* gibi deyimlerdir. C1 seviyesinde organ adlarının geçtiği deyimlere az yer verilirken *üzerine titremek, koltukları kabarmak* gibi gerçek anlamının dışında, mecaz anlamıyla kullanılmış deyimlere daha çok yer verildiği görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Dünyada Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmeye olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum, bu alana yönelik hazırlanmış kaynaklara olan ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Günümüzde yabancılar için hazırlanan ders kitapları ve okuma kitaplarının sayısı giderek artmaktadır. Bu artışla birlikte, ders materyallerinin ortak bir anlayışla, bir birlik içinde hazırlanması için sözcük sıklık listelerine duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Bu ihtiyaçla, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında derlem tabanlı çalışmaların da yaygınlaştığı görülmektedir (Aksan, Aksan, Mersinli ve Demirhan, 2017; Özkan, 2019b; Özkan, 2019c; Sezer, 2017). Bu çalışmaların, dil eğitiminde öncelikle öğretilecek sözcüklerin belirlenmesi sürecine yaptığı katkı çok büyüktür. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda genellikle sözcüklerin incelendiği; deyim ve atasözü gibi söz varlığı unsurlarına daha az yer verildiği; listelerde yer alan sözcük ve sözcük gruplarının da dil seviyelerine göre ayrılmadığı görülmektedir. Bu anlamda, bu çalışmalara katkı yapacak farklı araştırmalar, sözcük ya da kalıplaşmış ifadelerin hangi dil seviyesinde kullanıldığını ve kullanılabileceğini tespit eden araştırmalar olacaktır. Bu araştırmaların, alanyazında yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, özellikle yabancılar için Türkçe okuma kitapları üzerinde ve ikileme, deyim, atasözü gibi söz varlığı unsurları kapsamında yapılması bir ihtiyaçtır.

Bu ihtiyaçla yapılan çalışmada, *yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) yer alan toplam ve farklı ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin kullanım sayısına bakıldığında şunlar söylenebilir:*

Okuma kitaplarındaki ikileme ve deyim kullanımı incelendiğinde, A1 seviyesi okuma kitaplarında yalnızca 1 ikileme ve 1 deyim tespit edilmiştir. Buna göre, incelenen okuma kitaplarında A1 seviyesinde ikileme ve deyim kullanımının sayısının artırılması gereğinden söz edilebilir. Okuma kitaplarında *farklı* ikileme ve deyim kullanımına en sık olarak ise B1 ve B2 seviye okuma kitaplarında yer verilmiştir. Bunun sebepleri arasında, özellikle B1 seviyesiyle birlikte orta seviyenin, dil öğretiminde önemli bir eşik olarak kabul ediliyor olması olabilir. Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde (Avrupa Konseyi, 2013) belirtildiği gibi "B1 (Threshold) düzeyi ile A2 (Waystage) düzeyi arasındaki mesafe ne kadar büyükse, B2 düzeyi ile B1 arasındaki mesafe de o kadar büyüktür.". Farklı çalışmalar incelendiğinde, yabancılar için Türkçe ders kitaplarında da kullanılan ikilemelerin ve deyimlerin sayısının B1 ve B2 seviyelerinde daha fazla olduğu görülmektedir (Göçen, 2016; Zorpuzan, 2016). Okuma kitaplarında atasözü kullanımına ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Buna göre incelenen okuma kitaplarının, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere yeni atasözü kazandırma konusunda eksik kaldığı söylenebilir.

Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) yer alan ikilemelerin, deyimlerin ve atasözlerinin hangileri olduğuna yönelik elde edilen sonuçlara göre şunlar söylenebilir:

Okuma kitaplarında yer alan *ikilemeler* incelendiğinde en sık kullanılan ikilemelerin "*kendine kendine, yavaş yavaş, sık sık*" ikilemeleri olduğu görülmektedir. Ayrıca, "*yavaş yavaş, sık sık, derin derin ve kendi kendine*" ikilemeleri de her bir dil seviyesinde tekrar edilen ikilemelerdendir. Bu ikilemelerin, yabancılar için Türkçe ders kitaplarında, öğrenenlerin yazılı anlatımlarında ve derlem çalışmalarında da sıklıkla kullanılan ikilemeler olduğu görülmektedir (Göçen, 2016; Özkan, 2019a; Serin, 2017). Bu anlamda, okuma kitaplarının sıklıkla kullanılan ikilemeleri yansıttığı söylenebilir. Bunun yanında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında sıklıkla kullanılan "*abur cubur, gidiş dönüş, kıyıda köşede, kılık kıyafet, yanı sıra*" gibi ikilemelere incelenen okuma kitaplarında rastlanmamıştır (Göçen, 2016; Güvendik, 2019). Yabancılar için Türkçe ders kitaplarını desteklemek açısından ders kitaplarında öğretimi hedeflenmiş olan ikilemelere, okuma kitaplarında da yer verilebilir.

Bununla birlikte incelenen okuma kitaplarında, yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer almayan ikilemelere yer verildiği de tespit edilmiştir. Örneğin, okuma kitaplarının temel seviyesinde yer alan “güllük güllüstanlık, kurnaz kurnaz, paytak paytak, şırl şırl, tane tane”; orta seviyesinde yer alan “boy pos, böyle böyle, demet demet, derli toplu, dikkatli dikkatli, diri diri, günden güne, ıslak ıslak, kaçır kaçmaz, kağıt kalem, kıvrır kıvrır, kızgın kızgın, korka korka, korma korka, koştura koştura, neşeli neşeli, parçalaya parçalaya, parıl parıl, pişer pişmez, sallaya sallaya, suçlu suçlu, suçlu suçlu” ve ileri seviyesinde yer alan “baştan başa, ciddi ciddi, çekine çekine, girdap girdap, kız kıza, kızgın kızgın, komşu komşu” ikilemelerine Göçen’in (2016: 348-351) çalışmasında görüldüğü gibi Gazi, Hitit ve İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer verilmemiştir. Buna göre, yabancılar için hazırlanan Türkçe okuma kitaplarının yeni ikileme öğrenimi konusunda öğrenenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Okuma kitaplarında yer alan *deyimlere* bakıldığında, okuma kitaplarının A1 seviyesinde yalnızca “hoş geldiniz” deyiminin yer aldığı görülmektedir. Diğer seviyelerde ise sıklıkla “karar vermek, söz vermek, yola çıkmak” ve “zorunda kalmak” deyimleri kullanılmıştır. Dil seviyelerine göre okuma kitaplarında yaygın olarak kullanılan deyimler ise “karar vermek, gurur duymak, haber vermek” deyimleridir. Bu deyimlerin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında da sıklıkla ve yaygınlıkla kullanılan deyimler olduğu görülmektedir (Arslan, 2014; Erdoğan, 2019; Zorpuzan, 2018). Buna göre, okuma kitaplarında sık ve yaygın olarak kullanılan deyimlere yer verildiği söylenebilir. Bunun yanında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer alan “bir deri bir kemik kalmak, ilgi çekmek, karnı zil çalmak, akli kalmak” gibi sıklıkla kullanılan deyimlere (Göçen, 2016; Zorpuzan, 2018) ise okuma kitaplarının hiçbir seviyesinde yer verilmemiştir. Yabancılar için Türkçe okuma kitapları oluşturulurken öğretim sürecinde sıklıkla kullanılan ve öğretilmesi hedeflenen söz varlığı öğelerinden yararlanılması önerilebilir.

İncelenen okuma kitaplarında, yabancılar için Türkçe ders kitaplarında bulunmayan deyimlere de yer verildiği tespit edilmiştir. Örneğin, temel seviye okuma kitaplarında yer alan “aklı başına gelmek, el etek çekmek, göz koymak, hor görmek, karşı çıkmak, kendini beğenmek, kılıç kuşanmak, tozu dumana katmak, yaşını başını almak, yüz çevirmek, yüzünü ekşitmek”; orta seviye okuma kitaplarında yer alan “ağzı bir karış açık kalmak, ağzı kulaklarına kadar yayılmak, ağzı sulanmak, ağzından sular akmak, ağzının içine düşmek, aklını kaybetmek, aklını okumak, başına geçirmek, ciğerleri patlamak, derde derman olmak, dört duvar arasında kalmak, dört göz ile aramak, gece gündüz dememek, gözleri yaşarmak, gözü gibi bakmak, gözü gibi bakmak, gözünü dört açmak, hapis hayatı yaşamak, içine doğmak, içini okumak, kapıyı suratına kapatmak, kendini kaybetmek, kılı bile kıpırdamamak, kılığına girmek, kılık değiştirmek, kulağını çekmek, öfkeye kapılmak, ruhunu teslim etmek, sevinçten havalara uçmak, sevinçten havalara uçmak, sultanlar gibi yaşamak, tatlıya bağlanmak, yüksekte bakmak, yüreği yanmak” ve ileri seviye okuma kitaplarında yer alan “başının çaresine bakmak, buz kesmek, koltukları kabarmak, küçük düşürmek” deyimleri Göçen’in (2016: 388-392) çalışmasında görüldüğü gibi Gazi, Hitit ve İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarının hiçbir dil seviyesinde yer almamıştır. Buna göre, incelenen yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının yeni deyim öğrenimini desteklediği söylenebilir.

Okuma kitapları *atasözü* kullanımı açısından değerlendirildiğinde, okuma kitaplarında atasözlerinin yer almadığı görülmektedir. Atasözü kullanımı açısından yabancılar için Türkçe ders kitapları incelendiğinde ders kitaplarının A1 seviyesinde atasözlerinin ya hiç yer almadığı ya da çok az yer aldığı ancak diğer dil seviyelerinde atasözü kullanımına yer verildiği görülmektedir (Göçen, 2016; Serin, 2017). Araştırmacılara göre de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde temel seviyede günlük dilde sıkça kullanılan, gerçek anlamlı atasözleri; orta seviyede gerçek anlamlı atasözleri ile beraber daha çok mecaz anlamlı atasözleri; ileri seviyede ise derin anlamlı, söz sanatlarının kullanıldığı ve kültürel unsurları içeren atasözleri yer almalıdır (Akpınar ve Açık, 2010; Çeçen, 2007). Buna karşılık,

Türkçenin söz varlığında önemli yer tutan atasözlerinin incelenen okuma kitaplarında yer almaması bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysaki atasözleri, halkın ortak kimliğini yansıtan ürünlerdir ve kültür aktarımına yönelik olarak Türkçenin dört temel dil becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma çalışmalarında göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir (Bulut, 2013; Kalfa 2013; Tekin 2019). Buna göre, okuma kitaplarında, dil seviyelerine uygun olacak bir biçimde atasözü kullanımına yer verilmesi gereğinden söz edilebilir.

Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) her seviyede farklı ve yeni olarak yer alan ikilemelerin ve deyimlerin sayısına yönelik elde edilen verilere göre şunlar söylenebilir:

Okuma kitaplarının bütününde toplam 131 farklı ikilemenin kullanıldığı görülmektedir. Kitapların A1-A2 seviyesinde 24 ikileme; temel seviyeden farklı olarak B1 seviyesinde 60 yeni ikileme; önceki seviyelerden farklı olarak B2 seviyesinde 30 yeni ikileme ve C1 seviyesinde temel ve orta seviyeden farklı 17 yeni ikileme yer almaktadır. Deyimler açısından değerlendirildiğinde, okuma kitaplarının bütününde 364 farklı deyim yer aldığı tespit edilmiştir. Kitapların A1-A2 seviyesinde 32 deyim; B1 seviyesinde temel seviyeden farklı 187 deyim; B2 seviyesinde önceki seviyelerden farklı 115 deyim ve C1 seviyesinde ise temel ve orta seviyelerden farklı 30 deyim kullanılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle, okuma kitaplarında yeni olarak kullanılan ikilemelerin ve deyimlerin sıklıkla B1 seviyesinde kullanıldığı görülmektedir.

Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında (A1, A2, B1, B2, C1) her seviyede farklı ve yeni olarak yer alan ikilemelerin ve deyimlerin neler olduğuna yönelik elde edilen verilere göre şunlar söylenebilir.

Temel seviyede farklı ve yeni olarak kullanılan ikilemeler genel itibariyle aynı sözcüklerin tekrar edilmesiyle oluşmuş ikilemelerdir. Bu ikilemeler “güle güle, sık sık, bol bol, ağır ağır, derin derin, seyrede seyrede, kendi kendine” gibi ikilemelerdir. Biri anlamlı, diğeri anlamsız sözcüklerin yan yana gelmesiyle oluşan ikilemeler ve yansıma sözcüklerden oluşan “kaba saba, şırıl şırıl” gibi ikilemelere de A2 seviyesinde yer verilmiştir. Okuma kitaplarının orta seviyesine bakıldığında, bu seviyede genellikle “şaşkın şaşkın” gibi aynı ismin tekrarıyla ve “kaçar kaçmaz, sallaya sallaya” gibi ek alarak çekimlenmiş fiillerin tekrar edilmesiyle oluşmuş ikilemeler yer almıştır. Ayrıca orta seviyede “ses seda, mal mülk” ve “aşağı yukarı” gibi eş, yakın ve yan anlamlı isimlerin yan yana gelmesiyle oluşmuş ikilemeler de yer almıştır. C1 seviyesinde de temel ve orta seviyedekiyle aynı yapıdaki ikilemelere yer verilmiştir. Temel ve orta seviye okuma kitaplarında kullanılan ikilemelerin öğrenenler için uygun ikilemeler olduğu söylenebilse de ileri seviye okuma kitaplarında kullanılan ikilemelerin bu seviyede Türkçe öğrenenlere yönelik olmadığı düşünülmektedir. Göçen’in (2016: 607) belirttiği gibi ileri seviye okuma kitaplarında yer alan ikilemelerin daha çok mecaz anlam ve pekiştirme anlamı taşıyan sözcük gruplarından oluşması beklenmektedir. İleri seviye okuma kitaplarının hazırlanmasında bu özelliklere dikkat edilebilir.

Bunların yanında “Hangi dil seviyesinde, hangi ikilemeleri öğretebiliriz?” sorusu kapsamında ikilemelerin dil seviyelerine dağılımına bakıldığında, yapılan incelemede “bir iki, kağıt kalem, uzun uzun, yan yana” gibi ikilemelerin ilk defa orta seviye okuma kitaplarında ve “baştan başa, üzgün üzgün, zaman zaman” gibi ikilemelerin ilk defa ileri seviye okuma kitaplarında kullanılmış olduğu görülmektedir. Ancak bu ikilemeler, temel seviyede öğretilebilecek ikilemelerdir. Okuma kitaplarının ilk defa orta seviyesinde yer alan “boy pos, derli toplu” ikilemelerinin ve ilk defa ileri seviyesinde yer alan “çekine çekine, girdap girdap” ikilemelerinin ise yabancılar için Türkçe ders kitaplarında hiç yer almadığı Göçen’in (2016: 348-351) yaptığı çalışmadan görülmektedir. Bu ikilemeler, okuma kitaplarındaki kullanım sıklıklarına ve ilk defa kullanıldıkları dil seviyelerine göre öğretim sürecine ve ders materyallerine dâhil edilebilir.

İkileme öğretimi kapsamında dil seviyelerine yönelik ortak ve ölçünlü bir liste hazırlanabilmesi için ise benzer çalışmaların daha fazla metin üzerinde yapılması, bir ikilemenin ilk defa kullanıldığı dil seviyesinin tespit edilmesi ve elde edilen verilerin karşılaştırılması ya da birleştirilmesi gerekmektedir.

Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarındaki farklı ve yeni olarak yer alan deyimlerin ise genel olarak master grubu biçiminde olduğu, kısa sözcük gruplarından oluştuğu ve çoğunlukla yardımcı fiillerle kurulduğu görülmektedir. Temel ve orta seviyede daha çok “*selam vermek*” gibi gerçek anlamında kullanılan ve “*göz dikmek*” gibi organ isimleriyle oluşturulmuş deyimlere daha çok yer verilmiştir. Orta seviyedeki deyimler genel itibarıyla temel seviyede kullanılan deyimlerle aynı yapıda olsa da “*aklının ucundan bile geçmemek*” gibi cümle niteliğindeki deyimlere ve gerçek anlamının dışında kullanılmış deyimlere de yer verilmiştir. İleri seviyede daha çok gerçek anlamının dışında kullanılmış, mecaz anlamı “*üzerine titremek*” gibi deyimler yer almıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sürecinde öğretilmesi hedeflenen deyimlerin, dil seviyelerine göre belirlenmesine araştırmacılar tarafından öneriler getirilmektedir. Kalfa’ya (2013: 174) göre temel seviyede daha çok iki kelimelik ve “*göz atmak: okumak*” gibi tek bir kavramı karşılayan deyimler; orta ve ileri seviyede ise üç ya da üçten fazla sözcükten oluşan deyimler tercih edilmelidir. Akpınar ve Açık’a (2010) göre de temel seviyede somut, gerçek anlamı deyimler yer almalı ve bu deyimler “*canı isterse, bundan böyle, olan oldu*” gibi açık bir ileti taşıyan özellikte olmalıdır. Orta ve ileri düzeyde ise “*göz kulak olmak, sevinçten havalara uçmak*” gibi, benzetme vb. yollarla oluşturulan mecaz anlamı deyimler bulunmalıdır ve bu düzeylerde önceki düzeyde yer alan deyimler de tekrar edilebilir. Bu görüşler doğrultusunda yabancılar için okuma kitaplarındaki deyimlerin özelliklerine bakıldığında temel seviyede somut, orta ve ileri düzeyde gerçek anlamı deyimlerin yanında daha çok mecaz anlamı deyimlerin de yer aldığı görülmektedir. Bu anlamda, incelenen okuma kitaplarında deyim kullanımının, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için genel olarak uygun nitelikte olduğu söylenebilir.

Bunların yanında “*Hangi dil seviyesinde, hangi deyimleri öğretebiliriz?*” sorusu kapsamında deyimlerin dil seviyelerine dağılımına bakıldığında, yapılan incelemede “*nefes almak, söz vermek, yola çıkmak*” gibi deyimlerin ilk defa orta seviye ve “*elde etmek, karar almak, meydana getirmek*” gibi deyimlerin ilk defa ileri seviye okuma kitaplarında kullanılmış olduğu görülmektedir. Ancak bu deyimlerin, temel seviyede öğretilebilecek deyimler olduğu söylenebilir. İncelenen okuma kitaplarında ilk defa orta seviye kitaplarında yer alan “*ağzı bir karış açık kalmak, ağzından sular akmak, ağzının içine düşmek*” deyimlerinin ve ilk defa ileri seviye okuma kitaplarında yer alan “*başının çaresine bakmak, buz kesmek, koltukları kabarmak, küçük düşürmek*” deyimlerinin ise yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer almadığı Göçen’in (2016: 388-392) çalışmasına bakıldığında anlaşılmaktadır. Bu deyimler, deyimlerin kullanım sıklığına ve deyimlerin ilk defa kullanıldığı dil seviyesi bakılarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecine ve bu süreçte kullanılan ders materyallerine dâhil edilebilir. Deyim öğretimi kapsamında, dil seviyelerine yönelik ortak ve ölçünlü sıklık listelerinin hazırlanması için ise bu çalışmayla benzer çalışmaların daha fazla metin üzerinde yapılması, elde edilen verilerin karşılaştırılması veya birleştirilmesi gerekmektedir.

Yapılan incelemenin sonucunda, yabancılar için hazırlanmış olan okuma kitaplarının yeni ikilemelerin ve deyimlerin öğrenilmesi konusunda öğrenenleri desteklediği; yeni atasözlerinin öğrenilmesi konusunda ise eksik olduğu görülmüştür.

5. Öneriler

Yabancılar için hazırlanan Türkçe okuma kitaplarında yer alan söz varlığı unsurları üzerine yapılan bu çalışmayla, okuma kitaplarında kullanılan söz varlığı unsurlarının sayısı ve bunların neler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada, kitaplarda var olan ikilemelerin ve deyimlerin ilk defa kullanıldığı dil seviyesine göre seviyelendirilmesi yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında, hangi ikilemelerin ve deyimlerin hangi dil seviyesinde öğretilebileceğinin belirlenmesi sürecine katkı yapacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen yabancılar için Türkçe okuma kitaplarından elde edilen sonuçlara göre, temel seviyede aynı sözcüklerin tekrarıyla ya da eş, yakın ve zıt anlamlı sözcüklerden oluşan ikilemeler; orta seviyede sözcüklerin birleşimi sonucu yeni bir anlam kazanan veya fiil çekimiyle oluşan ikilemeler; ileri seviyede ise daha çok mecaz anlam ve pekiştirme anlamı taşıyan ikilemeler yer alabilir. Okuma kitaplarında yer alan deyimler açısından düşünüldüğünde, ileri seviyeye gelen ve bağımsız bir şekilde iletişim kurabilen bir bireyin günlük hayatta, sıkça kullanılan ve dili zenginleştiren deyimlerle daha sık karşılaşacağı düşünülecek olursa ileri seviye okuma kitaplarında daha fazla sayıda deyim kullanımına yer verilmesi gerektiği söylenebilir. Son olarak özellikle günlük hayatta sıklıkla kullanılan atasözlerine okuma kitaplarında yer verilmesi önerilmektedir.

Elde edilen veriler sonucunda, her bir dil seviyesinde hangi ikileme, deyim ve atasözünün yer alması gereğine yönelik geçerli ve güvenilir bir listenin ortaya konması için yabancılar için hazırlanan farklı okuma kitaplarının da bu çalışmayla benzer bir yöntemle incelenmesi önerilmektedir. Bu incelemelere, konuşulan dilin ve öğrenenlerin yazılı, sözlü anlatımlarının dâhil edilmesi de önemlidir. Böylece, veriler arasında karşılaştırmalar yapmak ve sonunda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında kullanılan dil seviyelerine yönelik standart bir ikileme, deyim ve atasözü listesine ulaşmak mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Açık, F. (2013). *Temel Türkçe (A1-A2) için söz dağarcığı tespit denemesi*. Abdurahman Güzel için Armağan Kitabı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akpınar, M., & Açık, F. (2010). Avrupa dil gelişim dosyası bağlamında yabancılar için Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğrenme-öğretme sürecine aktarımı. *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir*.
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil-ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin sözcük varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Y., Aksan, M., Mersinli, M., & Demirhan, U. U. (2017). *A frequency dictionary of Turkish*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Aksan, Y., Mersinli, Ü., & Yaldır, Y. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitapları derlemi ve Türkçe ulusal dil derlemi örneklemindeki sözcük sıklıkları. D. Günay, & diğerleri (Ed.), *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar* (s. 397-407). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Aksu, B. T., & Adalı, E. (2018). *Çağdaş Türkçenin sıklık sözlüğü*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Arslan, N. (2014). *Yabancılar için Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Arslan, N. (2016). *Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki kalıpsözlerin karşılaştırmalı incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aşık, U. (2007). *Yabancılar için temel Türkçe sözcük varlığının oluşturulması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Avrupa Konseyi (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi*. Almanya: Telc GmbH.
- Aydın, M. ve Açık, F. (2017). TÖMER kitaplarındaki kelime varlığı. *International Journal of Language Academy*, 5(1), 337-348.
- Barın, E. (2003). Yabancılara Türkçenin öğretiminde temel söz varlığının önemi. *TÜBAR*, XIII, 311-317.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *TÜBAR*, XXIX, 27-61.
- Bozkurt, B. (2015). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde orta seviye (B1-B2 Düzeyi) hedef sözcük belirleme çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *Turkish Studies*, 8, 559-575.
- Çeçen, M. A. (2007). Yabancılara Türk atasözlerinin öğretiminde sıralamaya ilişkin bir deneme. *Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi*, 22-23 Kasım 2007.
- Çelik, M. E. (2019). Türkçe kalıplaşmış sözlerin (atasözü, deyim, ikileme, kalıp söz) öğretimi. E. Boylu, & L. İltar (Ed.), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Politika, Program, Yöntem ve Öğretim* (s. 147-167). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelik, S. (2014). *Yabancı dil olarak Almanca ve Türkçe öğretimi A1 ve A2 seviyesindeki ders kitaplarında kullanılan söz varlığının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiçek, M. (2015). Avrupa dil programı sözcük setleri ile yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki sözcüklerin karşılaştırılması: Yunus Emre Enstitüsü Türkçe öğretim seti A1 ders kitabı örneği. *International Journal of Language Academy*, 3(2), 216-231.
- Çürük, Y. (2018). Sözcük türetme yöntemi olarak ikileme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(3), 499-503.
- Erdoğan, G. (2019). *Yabancılara Türkçe öğretimine yönelik ders kitaplarının atasözleri ve deyimler açısından incelenmesi*. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Göçen, G., & Okur, A. (2018). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi: Ne kadar öğreteceğiz?. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, 2180-2203.
- Göçen, G. (2016). *Yabancılar için hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı ile Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazılı anlatımlarındaki söz varlığı*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Göçer, A. (2010). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(1), 1007-1036.
- Gökdayı, H. (2019). Türkiye Türkçesinde kalıp sözler, bu sözleri içeren bir sözlük ihtiyacı ve hazırlama yöntemi. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(19), 18-35.

- Gökdayı, H. (2016). Yabancılara Türkçe öğretiminde sözcük öğretimi ve kalıp sözler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 379-394.
- Gün, M., & İkizçınar, B. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki okuma metinlerinde atasözü ve deyimlerin dağılımı: Yedi İklim Örneği. *International Journal of Language Academy*, 7(3), 214-233.
- Gün, M., & Şimşek, R. (2017). Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan hikâye kitaplarının incelenmesi: Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretimi A1-A2 Hikâye Seti Örneği. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(3), 502-517.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güvendik, T. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil-kültür ilişkisi bağlamında yazımsal metinlerin temel söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Güzel, A., & Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1964). Kelime grupları ve kuralları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 11, 203-244.
- Kara, M., & Ünal, M. (2019). Üstün yetenekli öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki söz varlığının derlem tabanlı incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(1), 252-261.
- Kalfa, M. (2020). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürel unsurların önemi. H. Karatay (Ed.), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı* (s. 111-121). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kalfa, M. (2013). Yabancılara Türkçe öğretiminde sözlü kültür unsurlarının kullanımı. *Millî Folklor*, 25(97), 167-177.
- Karaağaç, G. (2010). *Türkçenin söz dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karadüz, E. (2004). Sözcük sıklığı çalışmalarının önemi. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 1605-1613.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Karatay, H. (2020). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde söz varlığı ve geliştirilmesi. H. Karatay (Ed.), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı* (s. 253-270). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M., & Dölek, O. (2019). Söz varlığı ve sözcük öğretiminin önemi. A. Okur, & G. Göçen (Ed.), *Türkçenin Sözcük Öğretimi* (s. 19-36). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M., & Karadağ, Ö. (2005). Kelime hazinesi çalışmaları açısından kelime kavramı üzerine bir değerlendirme. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 293-307.
- Martinet, A. (1998). *İşlevsel genel dilbilim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Memiş, M. R. (2018). *Yapım eki öğretiminin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin kelime hazinesi, kelime türetme becerisi ve okuduğunu anlama becerisi üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Mustafaoğlu, R. (2018). *Yabancı dil olarak İngilizce ve Türkçe öğretimi A1 ve A2 seviyesindeki ders kitaplarının söz varlığı bakımından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ölker, G. (2011). Sözlük türleri ve kelime sıklığı sözlüğü üzerine. *Dil Araştırmaları*, 9, 45-60.
- Özbay, M., Büyükkız, K. K., & Uyar, Y. (2011). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki kelime hazineleri üzerine bir inceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 149-173.
- Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.
- Özdemirel, A. Y. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce ders kitaplarındaki sözcüklerin kullanım sıklığı bağlamında değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, B. (2019a). *Türkiye Türkçesinde ikili tekrarlar derlem tabanlı bir uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özkan, B. (2019b). *Yabancılar için Türkçe – 1 Türkiye Türkçesinde fiiller derlem tabanlı bir uygulama A2-C1 düzey*. İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Özkan, B. (2019c). *Yabancılar için Türkçe – 2 Türkiye Türkçesinde önadlar derlem tabanlı bir uygulama A2-C1 düzey*. İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Serin, N. (2017). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitapları ile bu kitapları kullanan öğrencilerin söz varlığının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Sezer, T. (2017). TS corpus project: An online Turkish dictionary and TS DIY corpus. *European Journal of Language and Literature Studies*, 3(3), 18-24.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2016). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Şimşek, P. (2011). *Yabancılar için Türkçe öğretiminde okuma metinleri ve yardımcı kitaplar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Tekin, E. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında atasözü ve deyimlerin öğretim stratejileri üzerine bir durum tespiti*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TDK. *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. Erişim adresi: www.tdk.gov.tr. Erişim tarihi: 02.12.2019.
- Tüm, G. (2010). Atasözlerinin değişik kültür ve dilleri anlamadaki rolü. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4), 663-678.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, C., Okur, A., Arı, G., & Yılmaz, Y. (2008). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Zorpuzan, S. (2018). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan kitaplardaki kalıp söz ve deyim varlığı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.